

**vipavski
glas**

letnik XXVI oktober 2010/št. 94

Nasprotja

Misel vodi vse stvari,
misel jih rodi in oblikuje.
Če človek poln zlih misli
govori ali deluje,
trpljenje mu zato sledi
kot voz kopitom vprežnega vola.

Misel vodi vse stvari,
misel jih rodi in oblikuje.
Če človek dobrih misli
govori ali deluje,
sreča vedno mu sledi,
kot senca ga nikoli ne pusti.

Zmerjal me je, udaril me je,
premagal me je, okradel me je –
kdor se predaja takim mislim,
bo vedno poln sovraštva.

Zmerjal me je, udaril me je,
premagal me je, okradel me je –
kdor take misli opusti,
bo pomiril vse sovraštvo.

Kajti na tem svetu se sovraštvo
s sovraštvom nikoli ne umiri,
ampak le z ljubeznijo –
to stara je resnica.

Dhammapada, Besede modrosti, MK 1987

Naslovnica:

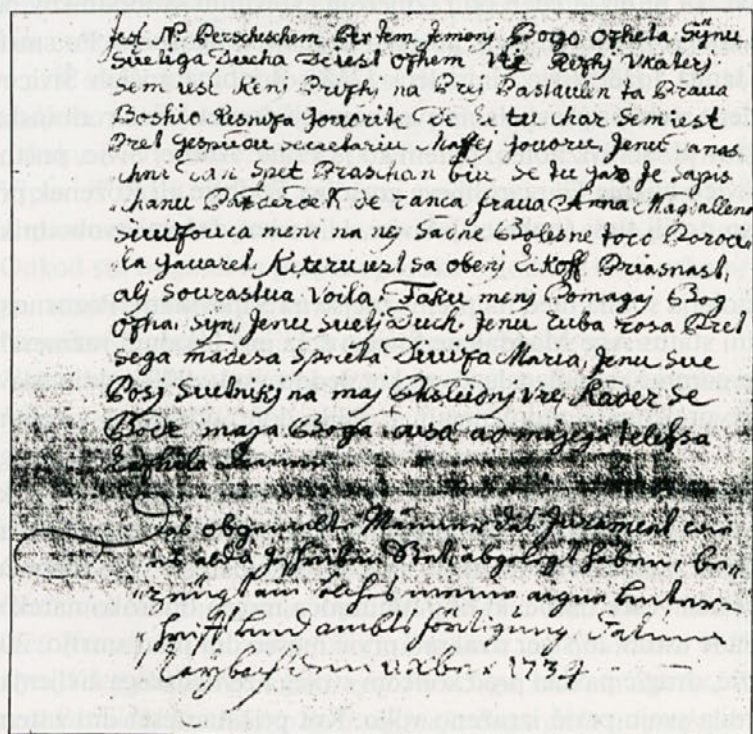
Poplave v Vipavi, september 2010

Foto: Oton Naglost

Iz zgodovine pisarniške slovenščine v 1. polovici 18. stoletja

Ob vsej pregledanosti in popisnosti starejšega arhivskega gradiva slovenskih arhivskih ustanov se v debelih svežnjih z zašiljeno gotico popisanih nemških spisov tu in tam še vedno zasveti kak latinični tujek, ki ni ne latinski ne italijanski. Skoraj več jih je v hrvaškem kot v slovenskem jeziku, če pomislimo na razna vojaška-ovaduška poročila v aktih kranjskega stanovskega arhiva. Vendar pa hrvaško pisani dokumenti niso posebej zanimivi ne domačim ne hrvaškim raziskovalcem preteklosti in razvoja jezika, saj imajo zadnji v primerjavi s slovenskimi tovrstnega gradiva tako rekoč v preobilju. Na slovenska besedila se nam nasprotno zdi vredno opozoriti že zaradi njihovega redkega pojavljanja, četudi ne gre vselej za povsem nova niti za vsebinsko ali jezikovno pomembna odkritja.

Nekaj doslej neevidentiranih zapisov se je med raziskovalnim (ne arhivističnim) delom nabralo tudi v zadnjih letih, med njimi na prvem mestu sodne prisege, ki že po tradiciji sodijo med najpogostejša uradna besedila v slovenskem jeziku. Iz prve polovice 18. stoletja so prišli na dan trije prisežni teksti, v pričujočem prispevku združeni v prvo tematsko skupino Sodne prisege. Drugi zvrstni

Prisega prič glede vsebine oporoke Ane Magdalene Šivic, Ljubljana, 11. decembra 1734

co. Tako srečamo prisego treh deželnih svobodnikov o vsebini ustne oporoke soproge njihovega stanovskega kolega, nadalje prisego kranjskih zidarjev, ki so po sklenitvi beograjskega miru 1739 podirali tamkajšnjo trdnjavo, ter prisego kmečke ženske o uživanju nekega zemljišča, ki se je, pomenljivo, znašla med spisi plemiškega, tj. kranjskega okrajnega sodišča. Poleg tega so se vse tri prisege ohranile zgolj v konceptu, brez uradnega podpisa in pečata. Pri opisih deželskosodnih meja velja posebej opozoriti na njihovo kontinuiteto pri gospostvu Ortnek, izpričano vsaj od srede 17. stoletja. V opisu meja blejskega deželskega sodišča pritegne pozornost doslej po vsej verjetnosti najstarejša znana omemba Triglava v kakšnem izključno slovenskem besedilu; le-to ima, enako kot potek meja turjaškega sodišča, vzporednico v nemški različici.

Vsak po svoje sta zanimiva tudi dokumenta tretjega tematskega sklopa. Obrazec izobčenja kršiteljev redovnih zaobljub v samostanu mekinjskih klaris je prevod iz latinščine in primerljiv

in vsebinski sklop obsega pet opisov meja deželskih sodišč, na katerih najdbo sem mimogrede opozoril v lanski drugi številki Arhivov ob objavi dveh zgodnjih primerkov iz 17. stoletja, pregled in objavo slovenike pa zaokroža tretji sklop, ki ga sestavljata dva dokumenta in ga zaradi njune zvrstne neenotnosti naslavljam Druga slovenska besedila.

Vsi predstavljeni dokumenti, razen enega iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana, so shranjeni v dveh zbirkah in dveh fondih osrednjega državnega arhiva. Z vsebinskega in oblikovnega stališča velja opozoriti na naslednje posebnosti. Tri sodne prisege niso toliko zanimive po vsebini kolikor po tem, kdo prisega oziroma pred katero sodno instan-

s tremi starejšimi prevodi iz druge polovice 17. stoletja. Slovenska naslovitev v obliki zmerljivke "ljubeznivi pankrt" v zasebnem pismu plemiča meščanu pa odkriva doslej neznano funkcijo pisne slovenščine, vredno sodnega procesa zaradi žalitve časti.

Analiza jezika predstavljenih zapisov je prepuščena jezikoslovcem, raziskovalcem zgodovine jezika. Splošni vtis o jezikovno-črkopisni podobi se sicer povsem ujema z že znanimi primerki uradovalne slovenščine pred razsvetljenstvom. Ob bolj ali manj izrazitih narečnih potezah je opazna predvsem črkopisna nedoslednost, bolj plod improviziranja kakor posnemanja bohoričice sočasnih redkih slovenskih tiskov, ki ji je iz razumljivih razlogov daleč najbližji edini tekst cerkvene provenience. V tem pogledu praktično ni opaziti napredka glede na slovenščino uradnih dokumentov iz 17. stoletja, po slovenski knjižni produkciji sicer znanega kot najrevnejšega.

I) Sodne prisega:

I/I - Prisega prič, navzočih pri ustni oporoki deželne svobodnice Ane Magdalene Šivic, 11. decembra 1734¹

Zapis slovenske prisega, ki so jo pred neimenovano uradno instanco v Ljubljani dne 11. decembra 1734 dali trije možje z Vipavskega, se je v zbirki Collectanea Arhiva Slovenije bržčas znašel prav zaradi svoje jezikovne posebnosti. Šele priložena nemško pisana oporoka, datirana v gospostvu Vipava 28. avgusta istega leta, na katero se je prisega nanašala, natančneje odkriva okolje nastanka in socialni položaj umirajoče oporočnice "gospe" Ane Magdalene Šivic, soproge deželnega svobodnika Jožefa Šivica z vipavskih Goč. Ta ni bil le eden od razmeroma številnih svobodnikov na Vipavskem, temveč od leta 1716 tudi njihov župan, ki ga je postavil deželni knjigovodja. Po smrti Jožefa Šivica je kot župan izpričan Janez Jožef Šivic, umrl leta 1748². Rodbina goških Šivicev (tudi Živcev) se je tedaj, sredi 18. stoletja, šele pripravljala na svoj največji domet.³ Ena rodbinska veja je namreč pridobila plemiški naslov pl. Schivizhofen, potem ko je Franc Andrej Šivic, poštni mojster v Vipavi, leta 1760 kupil polovico bližnje Garzarolljeve graščine Podbrje ali Roženek pri Podragi.⁴ Predikat pl. Schivizhofen so nosili tudi (nekateri) Šivici, ki so kot deželni svobodniki ostali na Gočah.⁵

Rodbina je sicer vsaj od začetka 18. stoletja sodila med najpremožnejše na Vipavskem. Pozornost pritegneta bogata zapuščina in socialni status Ane Magdalene Šiviceve, ki je v lokalnih razmerah veljala za gospo ali "fravo". Ženska je namreč razpolagala z več kot čedno vsoto 900 goldinarjev, sicer manj verjetno v gotovini, temveč prejkone v zadolžnicah, v obliki dote, prinesene v zakon soprogu Jožefu Šivicu.

Kljub premožnosti imamo opraviti z nepismeno "kmečko gospodo". Še v drugi polovici stoletja so se člani Šiviceve rodbine odločali za sicer pisne oporoke pred pričami, a jih niso sestavljali in pečatili sami.⁶ Zakaj do takšnega zapisa zadnje volje ni prišlo pri Ani Magdaleni, si je mogoče razložiti le tako, da v bližini ni bilo peresa večje osebe, ki bi ji umirajoča mogla oporoko narekovati. Tako je svojo zadnjo voljo sklenila le ustno, in sicer dvakrat, prvič mesec dni pred smrtjo, 20. julija 1734, vpričo štirih naprošenih prič, drugič pa dan pred koncem svojega zemeljskega življenja, ko je pred istimi možmi v celoti potrdila svojo prvič izraženo voljo. Kot pričata deset dni zatem zapisana oporoka in mrliška matica župnije Vipava, je Šiviceva preminila 18. avgusta 1734.⁷

Njen ovdoveli soproig Jožef Šivic je namreč, da bi se izognil morebitnim nesporazumom, prosil upravitelja gospostva Vipava Krištofa Fabjana Maffeija, da je zaslišal in zapissegel štiri priče ženine ustne oporoke in na podlagi njihovih pričevanj sestavil in pečatil še pisni testament. Dogodek se je zgodil v vipavskem gradu 28. avgusta, dober teden dni po pogrebu, zapisana oporoka pa navaja imena naslednjih zaprisežencev: Mihaela in Matije Ferjančiča, Štefana Šivica in Gašperja Vovka. Kot so izpovedali navedeni možje, je umirajoča Ana Magdalena Šiviceva, rojena Pober, velela, naj njeno truplo pokopljejo v cerkvi sv. Andreja na Gočah, in cerkvi namenila bogata volila: 400 goldinarjev deželne vrednosti samo za svete maše in posebej še 100 goldinarjev. Nadaljnjih sto goldinarjev je volila romarski cerkvi Naše ljube gospe v Logu pri Vipavi ter prav toliko cerkvi sv. Antona pri Fužinah nad Šturjami. Romarski cerkvi sv. Jošta nad Kranjem je že prej – ali kot pravi oporoka: "še za življenja" – obljubila darovati albo. Preostalih 300 goldinarjev je poleg preostalega premoženja namenila svojemu možu, vendar pod pogojem, da ta vsota pripade njeni materi Ani

Mariji, zdaj poročeni Šivic, če bi njen mož morda umrl še pred materjo. Če mož mater oziroma taščo preživi, ostane navedenih 300 goldinarjev njegova last.

Več znamenj kaže, da je bila Ana Magdalena mlajša ženska brez otrok. Kot je bil običaj pri materah, bi se v oporoki zagotovo spomnila svojih potomcev, prav gotovo pa ne bi visoke vsote 300 goldinarjev v primeru moževe smrti namenila svoji materi. Le-ta, rojena kot Ana Marija Žigan (Sigan), se je namreč kot vdova Poberjeva vnovič poročila z moškim, ki se je prav tako pisal Šivic. Umrla je šele leta 1756, skoraj 22 let za hčerko, in preživela tudi zeta ter svojega drugega moža. Kot priča njen testament, je Ana Marija živela na Gočah in še zdaleč ni bila nepreskrbljena, da bi ji hčerka na smrtni postelji zaradi tega namenila 300 goldinarjev kot vzdrževalnino.⁸

Izvirniku oporoke Ane Magdalene Šivic iz leta 1734 je priložen prepis oporoke (*Testaments Copie der Frauen Anna Magdalena Sivizin*), na isti poli papirja pa dopisano, da so tri priče ustne oporoke 11. decembra 1734 v Ljubljani pod prisego potrdile vsebino, kot jo je zapisal vipavski gosposčinski upravitelj. Zanimivo je, da v osnovnem nemškem besedilu, katerega sestavni del je slovenska prisega, manjkata ime in podpis uradnika, čeprav se le-ta izrecno sklicuje na svoj lastnoročni podpis. Ker je zadeva zapisana kar na prepisu oporoke, gre za predlogo, ki ji je šele sledila izdaja uradnega, a neohranjenega overjenega dokumenta.

Vprašanje, zakaj je bilo treba verodostojnost vipavske oporoke čez dobre tri mesece sploh preverjati, in to v Ljubljani, je povezano s pravnim položajem deželnih svobodnikov na Kranjskem. Vsebinsko oporoke je morda kdo spodbijal s tožbo, ali pa je potrditev zahteval nepravdni postopek. Čeprav slovenska prisega treh prič ustne oporoke ne navaja, pred katero ljubljansko instanco so bili možje zaslišani, skoraj ni dvoma, da je šlo za kranjsko deželno knjigovodstvo, pod katero so v prvi sodni instanci spadali vsi deželni svobodniki.⁹ Da so možje prisegli pred deželnim knjigovodjem, potrjuje že njihov pravni položaj, saj je šlo pri vseh treh izprašanih pričah dokazano za deželne svobodnike; Matija in Miha Ferjančič sta živela na Gočah, Gašper Vovk pa v Šentvidu pri Vipavi.¹⁰ Od štirih prič pri ustni oporoki je bil odsoten le Štefan Šivic, morda zato, ker po osebnopravnem položaju ni bil svobodnik, četudi se je pisal enako kot svobodniška rodbina Šivicev. Odkod sta original in prepis oporoke z dodano slovensko prisego priromala v zbirko Collectanea, pa ostaja še naprej nejasno.

Nemško-slovenski zapis na prepisu oporoke se glasi:

"Ich endts vnterschribener Attestiere hiemit das heüt vntergesezten dato, nachvolgende Manner als Micha, und Mathia Feriantschitsch, und Caspar Vaukh, nachvolgendes Jurament, welches ich ihnen genugsamb vorgetragen, abgelegt haben alfi

Jest N. Perscheschem Per tem Jemeni Bogo Ozheta Synu Suetiga Ducha De iest ozhem vtje Rezhi vkat-erj Sem iest Kenj Prizhj na Prej Pastaulen ta Praua Boshio Resniza gouorite De le tu char sem iest Pret Gespudu Secretariu Maffej gouoru, Jenu danaschni dan Spet Praschan Biu Se tu Gar Je Sapischanu Patderdek de ranča frau Anna Magdallena Siuizouca meni na nej Sadne Bolesne točo Poročila gau-aret, Keteru iest sa obenj Likoff, Priasnast, alj Sourastua Voila. Taku menj Pomagaj Bog Ozha, Syn, Jenu Suetj Duch. Jenu luba rosa Pres Segi Madesa Spočeta Diuiza Maria, jenu sue Posj Suetnikj na maj Pasleidnj Vre Kader Se Bode maja Boga duša ad majega Tele fsa lazhila Amen.

Das obgemelte Manner das Jurament wie es alda geschriben stet, abgelegt haben, bezeúg ain solches meine aigne Vnterschrijft vnd Ambts Fortigung Datum Laybach den 11 xber 1734."

Zaradi črkopisne neenotnosti je jezik prisega ponekod težko razumljiv in povrh tega zaznamo-van še z rovtarskim akanjem. Izbira znakov za šumnike, pa tudi za sičnike se močno razlikuje od bohoričice sočasnih slovenskih tiskov. Na nekaterih mestih je zapisovalec očitno pisal pod vplivom italijanske ortografije: *k* je zapisan kot *ch* in kot *c* (*char, toco, Siuizouca*), *č* v nekaterih primerih kot *c* (*Porocila, Spoceta*), in sicer enako kot v italijanščini pred samoglasnikoma *e* in *i*. Glede na razširjeno rabo italijanščine na Vipavskem in še posebej v gosposčinski pisarni v Vipavi¹¹ povedano ne bi bilo nič nenavadnega, a le, če bi zanesljivo vedeli, da je predloga prisega nastala že v Vipavi in ne šele v Ljubljani. Nenavadna je tudi izbira črke *c* za *c* (*ranca*), ki ga je pisar sicer praviloma pisal kot *z* (*Resniza, Diuiza, Siuizouca*). Glas *š* se pojavlja v dveh različicah, kot nemški *sch* (*danaschni, Praschan*) ali preprosto kot *s* (*Sourastua*), prav nikoli pa kot *sh* ali */h*. Kombinirana črka *sh* je namreč ustreznica za *ž* (*Boshio*), a tudi ta šumnik je večinoma pisan kar kot *s* (*rosa*,

Madesa, Posj), podobno kot *sch* v isti besedi (*Perscheschem*) ustreza tako ž-ju kot š-ju. Na narečno obarvanost zamenjave glasov *s* in *š* kaže poleg zadnjega primera (*peršežem*) tudi *zapišanu* (*Sapischanu*). Še najdosledneje je rabljen bohoričični *zh* za *č* (*Ozheta, Rezhj, Prizhj, ozha*), čeprav se ta glas pojavlja še kot *c*. Enoten je tudi zapis glasu *z* s *s*-jem (*Sadne Bolesne*), pri čemer ima črka *s* kar četvorno glasovno vrednost: kot sičnik *s* (sem, Spet), kot zveneči *z*, *š* in *ž*. Za jasnejše razlikovanje med zvenečim in nezvnečim glasom je enkrat uporabljen tudi podvojeni *s* (*Tele /sa*).

Čeprav gre za precej poznejši čas, kaže opozoriti še na eno zanimivo naključje. V fondu Uprava deželnih svobodnikov na Kranjskem v Arhivu Slovenije sta se iz prvih let 19. stoletja ohranila dva slovenska dokumenta, posredno povezana s prisego iz leta 1734. Oba sta namreč nastala na Gočah kot plod poslovanja med tamkajšnjimi svobodniki. Prvi je kupoprodajna pogodba med Jožefom Šivicem in Jožefom Vovkom (enak priimek ima priča oporoke iz leta 1734), v prvi osebi pa jo je napisal edini pismeni podpisnik Jožef Šivic.¹² Drugi dokument, ki doslej najverjetneje še ni bil evidentiran, je tri leta mlajši zapis o dolgovih goškega svobodnika Mihe Sorta.¹³ Trditi je mogoče, da sta primerka že plod ustaljenega slovenskega pismenstva na Vipavskem, ki ima izpričano neko tradicijo vsaj od jožefinske dobe,¹⁴ in prav gotovo tudi posledica šolanja v vipavski trivialki. Tako najbrž ni naključje, da srečamo ravno med Vipavo in Gočami enega zgodnejših primerov slovenskih epigrafov: na kamnitem mostu pri vasi Slap plošča z napisom v bohoričici opozarja na postavitve mostu v letu 1803.¹⁵

Boris Golec

- 1 AS 1080, Collectanea – Zbirka Muzejskega društva za Kranjsko, Muzejskega društva za Slovenijo in Historičnega društva za Kranjsko, fasc. 8, Testamenti.
- 2 Prim. Janko Polec, Svobodniki na Kranjskem, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo XVII (1936), str. 55–56.
- 3 O velikosti njihove posesti nimamo natančnejših podatkov. Terezijanski kataster za Kranjsko ne navaja posebej njihove napovedi in cenvite. "Gospoda" Jožefa Šivica (H. Joseph Schiviz) zasledimo le v t. i. lastniškem urbarju gospostva Vipava, v katerem nastopa z osmimi krajcarji kontribucije, ob njegovem pa je še več znanih imen vipavskih svobodnikov (AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, RDA, P 164, Gospostvo Vipava, No. 49, s. d.).
- 4 Prim. Majda Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, Ljubljana 1982, str. 355–357. – O genealogiji rodbine Šivic (Schiviz) gl. Wiener genealogisches Taschenbuch (1926), str. 319.
- 5 Npr. Marija Elizabeta pl. Schivizhofen (AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, Kasten in, S-129, 14. 2. 1772).
- 6 AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, Kasten m, S-85, 21. 4. 1756; S-129, 14. 2. 1772; S-148, 27. 10. 1778.
- 7 Župnijski urad Vipava, mrliška matična knjiga 2 (1733–1749), s. p. – V mrliški matici je njeno ime pomotoma zapisano kot Maria (!) Magdalena, žena Jožefa Šivica (Joseph Schiviz).
- 8 AS 308, Zbirka testamentov Deželnega sodišča v Ljubljani, Kasten m, S-85, 21. 4. 1756.
- 9 Prim. Sergij Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev. Od naselitve do zloma stare Jugoslavije, Ljubljana 1961, str. 293; natančneje o upravi in sodstvu nad svobodniki gl. J. Polec, n. d., str. 52–55.
- 10 J. Polec, n. d., str. 134.
- 11 O rabi italijanščine gl. AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, RDA, BT, P 164, Gospostvo Vipava.
- 12 AS 4, Uprava deželnih svobodnikov na Kranjskem, fasc. 7, 10. 2. 1805. – Objava: Slovenščina v dokumentih skozi stoletja, Ljubljana 1971, str. 21–22.
- 13 Prav tam, 22. 7. 1808.
- 14 Prim. Boris Golec, Slovenica s konca 18. stoletja v župnijskem arhivu Vipava, Arhivi XXI/1-2 (1998), str. 45–51.
- 15 Prim. Gorazd Humar, Bogdan Hladnik, Slovenski mostovi, Bridges of Slovenia, I. del, Ljubljana–Šempeter pri Gorici, str. 22 in fotografija na listu pred naslovno stranjo.

Dan spomina na žrtve totalitarnih režimov

Štanjel, 23. avgust 2010

Evropski parlament je 2. aprila 2009 sprejel Resolucijo o evropski zavesti in totalitarizmu. Resolucija podrobneje določa odnos evropskih institucij do totalitarizmov 20. stoletja. V svojem 15. členu poziva k razglasitvi 23. avgusta, dneva, ko je bil podpisan pakt Ribbentrop–Molotov oz. pakt med nacistično Nemčijo in komunistično Sovjetsko zvezo, za vseevropski dan spomina na žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov.

Ob tej priliki je bila 23. avgusta 2010 v večernih urah na grajskem dvorišču spominska slovesnost v

Štanjelu na Krasu. Slovesnost so organizirali Študijski center za narodno spravo, Občina Komen, Inštitut Jožeta Pučnika in Društvo slovenskih izobražencev iz Trsta in žal ni imela državnega pomena, kot bi ga morala imeti.

Letošnji dan spomina je bil v Sloveniji posvečen fašističnemu preganjanju Slovencev na Primorskem s poudarkom na dveh pomembnih obletnicah, in sicer 90. letnica požiga Narodnega doma v Trstu in 80. obletnica bazoviških žrtev.

90. obletnica požiga narodnega doma v Trstu

Narodni dom v Trstu je bil v začetku 20. stoletja osrednji kulturni, družbeni in gospodarski center tržaških Slovencev. Zgrajen je bil v letih 1901–1904 po načrtih arhitekta Maksa Fabianija. Gos-

Štanjel 2010

na glavnem tržaškem mestnem trgu pripravili protestni shod, kjer so v protestnih govorih pozivali zborovalce, naj maščujejo splitski žrtvi. Že med zborovanjem so fašisti začeli lov na »nevarne«¹ Jugoslovane in ubili nedolžnega gledalca, njegovo smrt pa so organizatorji shoda pripisali Slovincem. Množica se je nato na poziv organizatorjev podala do Narodnega doma in ga zažgala. Med očividci požiga je bil – takrat še kot sedemletni otrok – **tudi tržaški pisatelj Boris Pahor**, ki je dogodek opisal v svojih delih.

Že pred tem dogodkom in po njem so fašisti podobno uničili tudi druge sedeže slovenskih kulturnih ustanov na Primorskem. Italijanska policija jih pri tem nasilju ni ovirala. Požig Narodnega doma je bil uvod v več kot dvajsetletno raznarodovalno preganjanje primorskih Slovencev.

til je številne slovenske organizacije, med njimi društvi Sokol in Edinost, pa tudi gledališče, hranilnico, kavarno in hotel. Kot simbol slovenske navzočnosti v mestnem središču je bil trn v peti italijanskim nacionalistom in fašistom, ki so ga zato 13. julija 1920 napadli, požgali in uničili. Povod za požig Narodnega doma so bili nemiri v Splitu, kjer so bile 12. julija 1920 v spopadu med domačim prebivalstvom in italijansko mornarico žrtve na obeh straneh. Pripadniki italijanskih nacionalističnih krogov in fašistične stranke so naslednjega dne 13. julija 1920

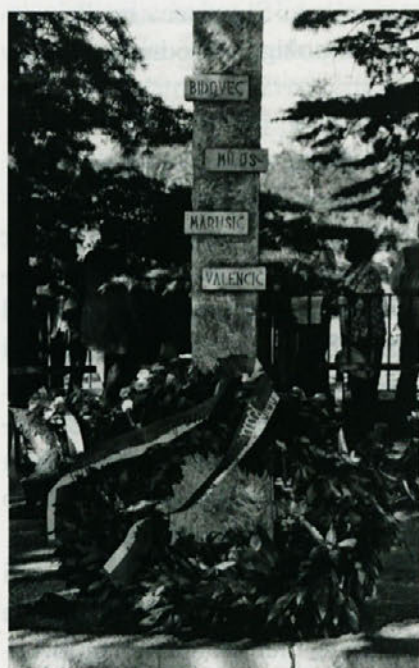
Boris Pahor, glavni govornik na spominski slovesnosti v Štanjelu

80. obletnica bazoviških žrtev

Narodno gibanje Slovencev, ki so ostali po rapalski pogodbi pod Italijo, se je ob koncu dvajsetih let zaradi fašističnega nasilja umaknilo v tajno delovanje. V okviru dveh tradicionalnih političnih struj so bile oblikovane nove ilegalne organizacije, tako krščansko-socialne kot narodnoliberalne, ki so se borile proti asimilaciji Slovencev. Iz narodnoliberalne struje je izšla Tajna organizacija, ki je ostala v zgodovinskem spominu kot organizacija TIGR (Trst–Istra–Gorica–Reka). Njena tržaška veja se je po naslovu prvega tajnega časopisa imenovala Borba. Organizacijo so pod vplivom Orjune že konec leta 1924 ustanovili v okviru tržaške Edinosti. Kot samostojna je bila ustanovljena jeseni 1927, ko so bila zatrta slovenska društva.

Organizacija TIGR se je odločila na fašistično nasilje odgovoriti z nasiljem. Z demonstrativnimi ak-

cijami, kot so npr. požigi šolskih poslopij, vrtcev in rekreacijskih centrov, v katerih so poitalijančevali otroke, je opozarjala svetovno javnost na brezupen položaj sami sebi prepuščene narodne skupnosti. Organizacijo TIGR so italijanske oblasti odkrile šele po atentatu na uredništvo tržaškega

Spomenik bazoviškim žrtvam

časopisa *Il Popolo di Trieste*. Obtoženim so sodili na posebnem sodišču za varnost države v Trstu, ki se je posebej za ta proces preselilo iz Rima v Trst. To sodišče je v času svojega delovanja (1927–43) obsodilo 4556 ljudi na skupaj 27.742 let zapor, 41 pa na smrt. Petnajst članov tržaške Borbe in trije tigrovci so bili na procesu obsojeni: štirje na smrt, drugih štirinajst pa na zaporne kazni, ki v seštevku znesejo kar 148 let. Sodni proces je potekal na sodišču v Trstu.

Usmrtitev se je zgodila šestega septembra 1930, nekaj ur po koncu procesa. Na dan sodbe je v »osmem letu fašistične ere« strah pokazala italijanska država, saj so v tržaškem pristanišču zasidrali kar deset vojnih ladij, ki so usmerile topove proti mestu. Za usmrtitev četverice so proti Krasu poslali cel bataljon vojakov. Posebno sodišče, ki ga je ustanovil diktator Mussolini, ni dovoljevalo priziva. Tudi prošnje za pomilostitev, ki so jo podpisali obsojenci italijanskemu kralju Viktorju Emanuelu s sodišča, sploh niso odposlali. Dan po zaključku sodnega procesa so navsezgodaj na smrt obsojene nekaj po peti uri zjutraj peljali na strelišče pri Bazovici. 56 vojakov se je razporedilo v tri stranice kvadrata, četrto so sestavljali štirje stoli. Nanje so se usedli trgovec Ferdo Bidovec, star 22 let, bančni sel Franjo Marušič, star 24 let, trgovec Alojzij Valencič, star 33 let, in uradnik Zvonimir Miloš, star 26 let – vsi štirje Tržačani, slednji po narodnosti Hrvat. Odklonili so, da bi jim prevezali oči, in dva sta tik pred salvo uspela izreči »Živela Jugoslavija«. Ubite so položili v krste in jih skrivaj zakopali na tržaškem pokopališču sv. Ane. Zgodovinar dr. Gorazd Bajc pravi, da danes gmajne pri Bazovici ni tako lahko najti. Rjave table namreč že od avtoceste naprej opozarjajo le na fojbo pri Bazovici. Kje je spominski park bazoviškim junakom, pa popotnik težje ugotovi, saj so smerokazi zanj bolj redki.

BORIS PAHOR: »NAJBOLJ NAM JE STREGEL PO ŽIVLJENJU FAŠIZEM«

V zgodovini so bili in so še ljudje, ki so kot svetilnik svojemu narodu. Med slednje prav gotovo zavzema pomembno mesto **tržaški pisatelj Boris Pahor**, ki mu je bilo dano okusiti in preživeti vse tri totalitarizme, ki so divjali v Evropi. V zadnjem času so njegovi nastopi zelo odmevni doma in po svetu. V Italiji in Evropi je nastopil že 360-krat. Povsod opozarja na tisoče žrtev teh sistemov in na moralni dolg do pobitih in pomorjenih. **S svojo širino svetovljanja in človeka, ki ima izredno čuteč odnos do slovenske samobitnosti in domoljubja, je nastopil kot slavnostni govornik tudi v Štanjelu ob vseevropskem dnevu spomina na žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov.** Številna publika, ki se je v toplem večeru zbrala na gradu, mu je ob prihodu na oder navdušeno ploskala. Njegov nastop je bil preprost, njegove besede pa globoke in resnične. Zgrožen je ob misli, da smo na tako ponižanje in zaničevanje pozabili, namesto da bi oskrumbo dostojanstveno postavili pred sodišče za človečanske pravice. Taki zločini ne zastarajo. Prepričan je, da je

Za Primorsko je bil fašizem najhujša kuga, je prepričan Boris Pahor - pisatelj, akademik, Prešernov nagradenec in vitez legije časti

bil fašizem na Primorskem od vseh treh kug za nas najhujši, ker je spreminjal priimke, ubijal in zapiral ljudi v taborišča. V tržaški provinci je bilo več kot 50.000 priimkov poitalijančenih. Nacizem je imel opraviti z nami kot z odraslimi ljudmi, medtem ko se je fašizem lotil naših otrok v vrtcih in šolah. V Gorici je Mussolini leta 1942 zahteval, naj njegovi vojaki »uničijo vse samce tega prekletega plemena«. Država Slovenija pa se je odločila, da bo vrnitev Primorske k matični domovini proslavljala le vsako peto leto. *»Kje je naša nacionalna zavest?«* se je spraševal pisatelj Boris Pahor. *»Nič čudnega, saj celo državna himna ne omenja, da gre za Slovence, govori le o dobrih sosedih,«* je poudaril govornik. Povedal je tudi resnico, da ni dovolj, da naša nacionalna zavest prihaja na dan le ob nogometnih tekmah, ni pa zastav ob državnih praznikih. Spraševal se je, kje je naša narodna zavest danes, ko se ne uporablja več izraza narodna zavest, ker je človek postal »človek sveta«, in smo vsi ena velika družina. *»To je velika oslarija. Bodimo evropski ljudje, vendar ohranimo svoj jezik in kulturo,«* je bil odločen. Poudaril je potrebo po stalni pozornosti in vrednotenju slovenske narodne zavesti, še posebno pri mladih. *»Ti morajo znati razlikovati med zdravo narodno zavestjo in nacionalizmom. Narodna zavest je naravna in pozitivna, ker je proti individualizmu, medtem ko je nacionalizem ošabna samohvala svojih veličin in omalovaževanje drugih,«* je jasno in glasno presodil naš govornik v Štanjelu.

Glede besede »globalizacija«, ki je tolikokrat med nami izrečena, pa je pisatelj Pahor ocenil, *»da je to le nov totalitarizem, ki nima glavnega mesta, je povsod doma.«*

Ob bližajočem 97. rojstnem dnevu so mu v Štanjelu zapeli pevci zbora Cominum iz Komna, pozdravne govore pa so imeli Uroš Slamič, župan Občine Komen, mag. Andreja Valič, Študijski center za narodno spravo, Nataša Šuštar, Inštitut dr. Jožeta Pučnika, in Sergej Pahor, Društvo slovenskih izobražencev iz Trsta.

Slavnosti v Štanjelu se je udeležil med drugimi gosti tudi predsednik slovenske vlade Borut Pahor, prvak opozicije Janez Janša, koprski škof Metod Pirih, ljubljanski nadškof Anton Stres in drugi visoki gostje iz Slovenije in zamejstva. Povezovalka spominske slovesnosti pa je bila Mojca Fatur. Na prireditvi je trpljenje Primorcev pod fašizmom osvetlil še film »Sonja«. Film govori o hudi življenjski preizkušnji Sonje Kocjan, ki je doživela fašistični in komunistični teror.

Večer v Štanjelu je bil resnična ura zgodovine, ki je ne smemo pozabiti, Primorci pa še posebno ne. V spomin na bazoviške žrtve objavljamo pesem **Karla Široka**, objavljeno v knjigi **dr. Mire Cencič »Primorske pesmi rodoljubja in tigrovskega upora«**, ki jo je izdalo Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij Primorske 2010.

Magda Rodman

KAKO JE BILO TEBI, MARIJA, TAKRAT

Kako je bilo tebi, Marija, pri srcu takrat,
ko je bil tvoj sin Jezus s krvjo oblit,
ko je bil tvoj sin Jezus na križ pribit
in si pod križem stala
in bridko se jokala, -
kako je bilo tebi, Marija, pri srcu takrat?

Kako je bilo pri srcu takrat štirim ženám,
štirim ženám, štirim materam:
materi Miloševi,
materi Bidovčevi,
materi Marušičevi,
materi Valenčičevi,
ki so čule obsodbo:

Jutri bo tvoj sin s krvjó oblit,
jutri ob zori bo tvoj sin ubit?!

In so bdele vso noč
in vso noč jim je v srcu kljuvalo:
Ob zori, ob zori bo tvoj sin ubit!
Zdaj je še živ tvoj sin,
še živ in še mlad,
še nedavno bil poln je vere, ljubezni in nad,
a kmalu ... čez uro .. ta hip
bo s svinčenkami prebit
in mrtev bo ležal na tleh.

Kako je bilo, Marija, pri srcu takrat
tebi in štirim ženám,
štirim ljubečim materam?

Karel Širok

Na Jožefovo leta 1945

Odločila sem se, kot stara Vipavka, da bom tudi jaz prispevala zapisan spomin, ki me spremlja vse do današnjih dni, in sicer kaj sem doživela z drugimi dekleti 19. 3. 1945.

Ta dan so naš dom pri Buogn'rjevih na hribu v Vipavi obiskali domobranci. Naredili so preiskavo našega doma. Mene so odpeljali v očetovo kolarsko delavnico v pritličju naše hiše. Preiskali so tudi klet v zemlji, ki je bila zasuta z očetovim lesom. Končno so ugotovili, da ni zanje nikjer nič zanimivega. Iskali so neki skrivni prostor. Jaz pa sem jim povedala, da so ta prostor prav oni sedaj zasuli. In začeli so znova premetavati les. Tako so res prišli do prostora, kjer smo shranjevali krompir in sosedovo mast. Nato so meni in sestri Barbki ukazali, naj greva z njimi. Ustavili so se še pred Božičevo hišo, kjer se nam je pridružila še Ivanka Božičeva. Vodili so nas pred puškami po hribu in pridružila se nam je še Milka Princes. Skupaj smo tako stopale med domobranci do Bajčeve gase, kjer so pobrali še Jožko Bajčevo. Skupaj so nas vodili do Cuntovega mostu, kjer smo zagledali žično zaporo ceste. Ukazali so nam, naj gremo naprej po zidu čez most. Med seboj se nismo smele nič pogovarjati. Končna postaja je bila vojašnica pri Beli. Tam so nas postavili ob zid in ukazali, naj molimo kesanje. Pred nami so se postavili z brzostrelkami. V tem trenutku so pripeljali še Darinko Krhnetovo. Skoraj nismo dojemale, kaj se z nami dogaja in tudi ne zakaj. Potem pa so se kar premislili in nas spet vodili z brzostrelkami do Lanthierijevega gradu. Ustavili smo se v veliki grajski veži. Domobrancev nismo poznali. Mislim, da so bili Dolenjci in Štajerci. Končale smo v kleti gradu na deskah. Ivanka Božičeva je imela na glavi rdečo ruto z belimi pikami. Domobranec jo je opazil in se obregnil ob njeno rdečo ruto. Ona pa mu je mirno rekla: »In kaj zato, če jo nosim.« Domobranec pa je zatulil nanjo: »Boš že videla tvojo rdečo ruto!« Med tem časom so pripeljali Bojano Ferjančič, hotelsko. Jokala je. Takoj so poklicali Ivanko Božičevo, ki se je čez čas vrnila in tudi jokala. Bila je pretepena kot prva. Nato so poklicali mene. Zasliševali so nas v prvem nadstropju. Na sredi stopnic sem opazila velikega in močnega človeka z bičem. Vprašal me je, če imam sestro Silvo. Zanimalo ga je, kje je ta moja ses-

Vipavske mladenke - tretja z desne avtorica članka Anica Lavrenčič

so poklicali Ivanko Božičevo, ki se je čez čas vrnila in tudi jokala. Bila je pretepena kot prva. Nato so poklicali mene. Zasliševali so nas v prvem nadstropju. Na sredi stopnic sem opazila velikega in močnega človeka z bičem. Vprašal me je, če imam sestro Silvo. Zanimalo ga je, kje je ta moja ses-

tra. Odgovorila sem mu, da ne vem in da je Silva polnoletna, zato niti jaz niti njena mama ne odgovarjava več zanjo. Zakričal je »Najdite jo!« Nato me je peljal naprej po hodniku do zadnje sobe. Na sredi sobe je bila miza. Tu me je začel zasliševati, kaj sem jaz prejšnji teden iskala na Slapu. To sem takoj zanimala. Nadaljeval je z istim vprašanjem in ga kar naprej ponavljal. Med tem zaslišanjem so se odprla vrata in v sobo je vstopil dr. Škofič, ki je kasneje postal mož znane italijanske igralka Lolobrigide. Poznala sem ga že prej, ker je bil sorodnik Pižentovih z Nanosa in je obiskoval naše sosede Božičeve, sicer pa je takrat opravljal zdravniško službo v Vipavi. Med ljudmi se je govorilo, da se zadržuje v Vipavi z namenom, da bo čim prej zapustil te kraje in odšel v Rim, kjer je imel sorodnike. Doma je bil iz Maribora. V grad so ga klicali kot zdravnika k pretepenim dekletom. Ko je med mojim zaslišanjem dr. Škofič spoznal, da nočem priznati, da sem bila na Slapu, mi je celo svetoval, naj priznam, da sem bila na Slapu, saj vem, kaj me čaka. Jaz pa sem rekla: »Zakaj bi rekla, da sem bila na Slapu, če pa sem bila v Podragi? Tu nisem bila sama. Spremljala me je še domačinka Nada Žgavčeva, da sem se počutila bolj varna. Nada je iskala živež, sama pa sem šla službeno v Zabric, kjer je imela Vinarska zadruga Vipava vinograd in svojega skrbnika. Nesla sem plačo za delavce.« Po moji razlagi je bilo zasliševanja konec. Domobranec z bičem mi je ukazal, naj vstanem in grem iz sobe. Tako sem se pridružila dekletom, ki so čakale v veži. Tu so nas še naprej strašili, da bomo vse odšle na delo v Nemčijo. Mimo nas je šel mladenič, ki ga nismo poznale. Na tiho nam je povedal: »Bodite zadovoljne, saj vas v Nemčijo ne morejo več peljati.«

Moja razlaga, da sem šla v Podrago in ne na Slap ter da sem nesla denar za delavce, je bila izmišljena. Dejansko smo šle s prijateljico Nado v Podrago k partizanom, točno v gospodarsko komisijo, kjer so nam dali določene naloge pri poslovanju hranilnice Vinarske zadruge Vipava.

Takrat sem imela 19 let. Zunaj so nas čakale matere, prestrašene in v skrbi za našo usodo. K sreči se je bližal konec vojne in dolgo pričakovana svoboda.

Ana Lavrenčič - Buog'nrjeva

Stanislav Žgur

Moja mladost (do 14. leta)

Rojen sem bil 28.7.1920 v Podnanosu 22.

Pri šestih letih sem začel hoditi v šolo in postal strežnik. Takrat smo bili štirje strežniki, stari od šest do deset let: poleg mene še Janko Premrl, Zvonko Betram in Jernej Žgur, ki je postal župnik v Budanjah. Mama me je običajno navsezgodaj zjutraj poklicala: »Stanko, vstani!«, saj je tri četrt na šest že zvonilo k sveti maši. Ta urnik se je ponavljal iz dneva v dan. Ob šestih zjutraj je bila sveta maša, ki jo je vodil župnik Janez Kovač iz Postojne. Njegovi je sledila druga maša, ki jo je imel upokojeni župnik Matija Rebal, biseromašnik. Bil je star nad 90 let. Občasno pa je prihajal iz Ljubljane maševat tudi Stanko Premrl. Poleg obiska svete maše sem pred zajtrkom postoril še marsikaj. Nato sem šel v šolo, kjer nikogar ni zanimalo, ali sem naredil domačo nalogo ali ne. Razrede obvezne italijanske šole, ki je trajala osem let, sem obiskoval od devete ure dalje, sicer pa je pouk od šestega do štirinajstega leta trajal od osme do dvanajste ure. Vmes smo morali peljati še živino na pašo, tako da prostega časa ni bilo. Delo na kmetiji je bilo na prvem mestu. Poleg tega pa nam je včasih nagajalo še vreme, še posebno burja in tudi mraz. Najhujša zima, kot se spomnim, je bila leta 1929.

Matija Lavrenčič iz Vrhpolj je imel več let v naši hiši trgovino. To je bila borba za preživetje. Ko so ljudje prišli v trgovino, so imeli s seboj ponavadi posebno knjižico, kamor je trgovec vpisoval izdelke, ki so jih kupili oz. se z njimi zadolžili, saj denarja niso imeli. Šele ko so prodali žival ali vino, so vse stroške lahko povrnili. Tako so imeli trgovci tudi sode za vino. Leta 1929, ko je bila zima tako

*Jožef Žgur, moj pokojni oče
1880 - 1931*

*Moja mama Marija Semenč,
1884 - 1964*

huda, da je pomorila vse sadje in trte, me je trgovec Lavrenčič nagnal oprat tri sode iz njegove kleti, potem pa sem moral še v sosednjo klet k Vovkovim. Tam sem opral še dva soda in prišel domov popolnoma premočen in premražen; nato sem zbolel. Dobil sem pljučnico in preležal dvajset dni v postelji. Pri sedemnajstih letih, ko sem bil nekajkrat premočen, sem zopet zbolel za pljučnico. Spominjam se župnika Kovača, ki me je večkrat obiskal in rekel: »Danes je osmi dan. Bomo videli, kaj bo z njim.« A Stane se ni dal kar tako.

Leto kasneje, tj. ko sem bil star deset let, je prišla še ena preizkušnja - takrat mi je umrl oče. Iz tega obdobja pa mi prihajajo na misel tudi drugi dogodki. Ko smo šli v drugi razred, nam je naš učitelj Nikola Tovalacci začel deliti fašistične obleke. Spomnim se, da sva z Janezom Premrlom sedela v zadnji klopi. Te obleke so pripadale šolskim otrokom od šestega do štirinajstega leta starosti, imenovala pa so se balilla. Učitelj je najprej dal obleko Janezu oz. Janku, nato pa meni. Ko je malo kasneje videl, da Janka ni, je šel na stranišče, jaz pa za njim. Tam sem videl, kako Janko z metlo potiska obleko v stranišče. Učitelj je zagrabil Janka, meni pa pritisnil klobuto. Janka je vrgel na tla, ga prijel za noge in ga vlekel po kamnitih stopnicah. Fant se je branil z rokami, da si je zaščitil glavo. To je bila le ena od Jankovih prigod. Naslednja se je zgodila, ko je bil Janko star štirinajst let. Z Rosovim (Refelnovim) Jožetom iz Podnanosa 43 sta nekoč dobila starejšo puško. Zaprošila sta starega kovača Janeza Božiča, da jima je puško očistil in pripravil za streljanje, saj sta načrtovala ustreliti učitelja italijanščine. Ta učitelj je bil doma iz province Katanije na Siciliji. Na začetku je bil do nas prijazen, ko pa se je poročil z učiteljico s Sicilije Ginglio Colopinto, se je zelo spremenil. Ginglia je bila zagrizena Italijanka in tak je bil zdaj tudi naš učitelj; kasneje je postal celo sekretar fašistične partije. Otroci ga zato nismo več marali. To pa je bil tudi razlog, zakaj ga je hotel Janko Premrl ustreliti.

Vojna leta

Po končani osnovni šoli smo morali do devetnajstega leta hoditi v predvojaško vzgojo, od ene do pete ure popoldne. Nato sem bil 19.3.1940 poklican k vojakom.

Pri tem sem imel veliko srečo, ker je pri nas stanovala zelo izobražena družina, ki je poznala

*Stane Žgur - italijanski vojak
26. 11. 1941*

maršala vojnega oddelka Gorica. On me je priporočil polkovniku zdravniku, tako da sem bil potem poslan v zdravstvo v Alessandriji. V Piemontu v bližini Francije sem opravil splošni pregled, oddal potrdilo o predvojaški vzgoji in nato še dve leti obiskoval srednjo medicinsko šolo. Ko sem jo zaključil, sem moral iti v Libijo. Služil sem v 17. bolnici v Tobruku in imel prvo zaposlitev na oficirskem oddelku. Direktor bolnice se je imenoval Conti in je prihajal iz Katanije. Bil je zelo dober direktor bolnice in me je imel zelo rad.

Leta 1941 in 1942 so Maroko napadli Američani, mi pa smo jih z razdalje opazovali v Libiji. Tedaj je v Aleksandrijo in Kairo potovalo veliko ladij in letal. 13.11.1942 je prišel ukaz, da moramo zapustiti ta kraj. Odšli smo nazaj preko Derne-Barca-Bengasi v Sirte pred mestom Tripoli. Tam smo ostali nekaj časa z našimi bolniki, nato pa smo se podali v Gasva in v kraj blizu mesta Sfaks. To je prvo francosko mesto

Tobruk - Libija, 22.9.1942.

cel dan, le zvečer nekaj kapljic; odvzeli so nam tudi vso prtljago, ki smo jo imeli v nahrbtnikih, razen pribora za britje. Tudi hrane je bilo zelo malo.

Nekaj časa zatem sem šel s kirurgom Pietrom Pederzali-jem, direktorjem bolnice v Bolzanu, v Zagiom. Tam smo odprli zdravstveno ambulanto. Bolniki so bili zelo različni. Kmalu je k nam prišla neka komandantova žena. Dotični komandant je prišel do našega zdravnika in ga prosil za pregled in zdravljenje. Njegovi ženi smo dali zdravila in injekcije.

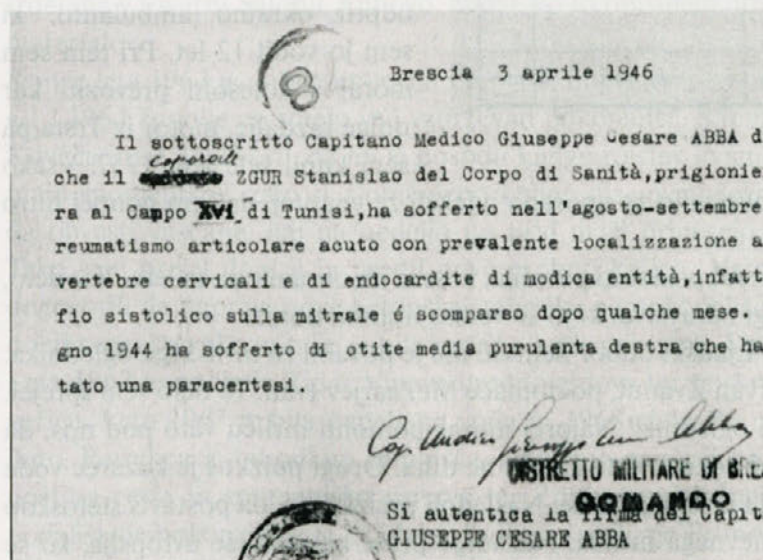
Nato je k nam prišel župnik iz tega mesta in prosil za pomoč. Zdravnik ga je napotil do šefa taborišča, župnika pa je rešilo pisno potrdilo, v katerem je pisalo, da ga bom spremljal jaz. Ko sva uredila vse potrebno, sva prispela v župnišče, kjer sem imel polne roke dela. Najlepše v tem času je bilo, ko nam je župnijska kuharica pripravila piščanca. Takrat sem se res pošteno najedel, za naprej in

in pristanišče v Tuniziji. Naša nova postojanka je bila bolnica v kraju z imenom Santa Maria Du Zid. Tu smo bili ujetniki Francozov.

13.5.1943 se je vojna v Afriki končala. Dva dni pozneje sta prišla dva francoska zdravnika, polkovnik in kapetan. Direktor bolnice je sklical osebje, ki je drugi dan razporejalo bolnike v njihove bolnice, mi pa smo morali iti v ujetništvo. Hodili smo od jutra do večera in takrat sem videl res hude stvari. Kdor je zavlačeval s hojo, so ga udarili s puško; vode nam niso dali po

Stane Žgur s prijatelji, Tunis

Kot bolničar splošne medicine in tuberkuloze sem opravljal delo šefa operacijske in sterilizacijske sobe v Ospedale Mil. «Vaillard», Kasbah, Tunizija. (Pisno potrdilo prof. dr. G. C. Abba za obdobje od septembra 1943 do februarja 1946.)

nazaj, vendar ne za dolgo. Kmalu je prišel tolmač francoščine in mi ukazal, da grem z njim na komando. Srečal sem se z nekim komandantom, ki mi je dejal, da sta prispela moja dva prijatelja. Odvrnil sem mu, da k svojim prijateljem sploh ne morem, vendar mi je on ukazovalno zatrjeval, da govorita isti jezik. Prišla je - poročnik in podporočnik - sta res bila Slovenca, oblečena v kolonialne obleke. Poročnik je komandanta prosil, če lahko govori z mano po slovensko. Ta mu je dovolil, a le v primeru, da vsebina pogovora ne bo politična. Poročnik me je vprašal, kako dolgo sem že tukaj. Odgovoril sem mu, da sem italijanski

Francoski oficir me je prosil, če bi hotel delati v njihovi bolnici. Tega sem bil zelo vesel, zato sem tudi privolil. Z avtom me je odpeljal v Tunis, kjer je bila centralna bolnica. Tam me je pričakal zdravnik Jean Coupe, kjer sem mu dal dokazila o svojem dveletnem šolanju v Alessandriji v Italiji ter o enoletni praksi v Tuniziji in Libiji. Da bi me preskusil, mi je odredil 15 dni dela na splošni medicini, nato pa še 25 dni na oddelku T. B. C. Kasneje me je odpeljal v operacijsko sobo in mi dal pisno potrdilo za prevzem operacijske in sterilizacijske sobe. Tako sem delal pri Francozih 34 mesecev.

Leta 1946, 26. februarja, smo italijanske paciente z ladjo odpeljali iz Bizerte v Napoli in naslednji dan od tam v Trst. V Trstu sem prespal pri znancih, nato sem se z avtobusom odpeljal v Vipavo pred bivšo vinsko klet, od tam pa z vojaškim kamionom v Šentvid. Zelo sem bil vesel, ko sem po štirih letih zagledal svojo mamo, domače in prijatelje. To je bilo 1. 3. 1946, naslednji dan, 2. marca, pa se je poročila moja sestra Pavla. Tako sem se po šestih letih služenja v italijanski vojski vrnil domov, kjer so bile moja mama, sestra Albina in njena hčerka Klara, stara 22 mesecev. Ob pogledu na to situacijo so se mi domači zasmilili. Sklenil sem ostati doma, na kmetiji, in s siromašnim življenjem

[illegible]

V tistem obdobju prideta približno čez 15 dni na obisk Stanislav Pavlica, ki je bil trideset let splošni zdravnik in zobozdravnik v Vipavi, ter okrajni zdravnik Franc Marušič. Prosila sta me, da bi jima pomagal in olajšal delo v Podragi, Lozicah in Šentvidu. 5. aprila 1946 smo odprli okrajno ambulantno, ki sem jo vodil 12 let. Pri tem sem moral s kolesom prevoziti kar dolge razdalje, motor iz Trsta pa sem kupil šele leta 1957. Vsako

To pa še ni bilo vse. Takratni krajevni Ljudski odbor Šentvid me je povabil za mrliškega oglednika. Do tedaj je to delo začasno opravljal Ivan Žvanut, po domače Mežnarjev Ivan. To delo sem sprejel. Kaj vse pa sploh mora vedeti mrliški oglednik? Najprej moraš pomoliti mrliču vato pod nos, da vidiš, če se kaj premika. To je eden od dokazov, da človek ne diha. Drugi poizkus je kozarec vode na človekovih prsih, da vidiš, če se le-ta premika ali ne. Naslednji preizkus je, da postaviš stetoskop na srce, drugo roko pa na žilo domnevnega mrliča. Nazadnje pride na vrsto še avtopsija, ko se z razrezom mrliča ugotovi diagnozo. To se odda zdravniku in matičarju za smrt pokojnega. Kot mrliški oglednik sem delal 10 let.

Leta 1946 so me izbrali za člana krajevne skupnosti, po 4 letih sem bil ponovno izvoljen do leta 1954, potem pa sem postal predsednik krajevne skupnosti Podnanos in opravljal to funkcijo 30 let. Leta 1957 sem pripravil vse potrebno, da smo oba vodnjaka na Nanosu prečistili in uredili v pretoke in čistilne naprave. Naredili smo vse, kar je bilo potrebno za dobro vodo. Popravili smo

Odlikovanje za 16 letno delo pri soškem gozdarstvu Tolmin.

tudi orehovško in podraško hišico.

Leta 1952 so se vse krajevne skupnosti združile v občino Vipava. Tam so me izvolili za predsednika komisije za šolstvo in 1954. leta sem bil izvoljen za člana in odbornika okraja Gorica ter za člana komisije za šolstvo za dobo štirih let. Nato sem bil ponovno izvoljen za pet let do konca leta 1963. Teh pet let sem bil član komisije za predpise okrajnega odbora Gorica. To je trajalo 9 let. Imel sem tudi imunitetno knjižico.

Leta 1960 sem se šel v Ljubljano dogovarjat za napravo novega vodovoda za Podnanos, saj vode skoraj ni bilo več. Dobil sem direktorja Higienkega zavoda Republike Slovenije inženirja Guzlja. Rekel mi je, naj ob njegovem prihodu v Podnanos skličem vse krajanе skupaj. Res je prišel s pomočnikom inženirjem Marušičem in nam obljubil pomoč. Nekaj ljudi sem povabil k nam domov, kjer jih je žena Anica pogostila z maslom in sirom iz naše mlekarne v Podnanosu. Povedali so nam, da so poslali iz Ljubljane v Novo Gorico dva tehnika, ki nam bosta pri vodovodnih delih pomagala; in delo

se je začelo. Na razpolago smo jima dali dva močna izvira, Šumljak in Močilnik izpod Nanosa. Priskrbeli smo jima tudi človeka, ki je delal po navodilih tehnikov. Tako so dve leti analizirali pretok vode na minuto. Vzorce vode so pregledovali v največji suši in v dežju. Po dveh letih so pripravili izvirke za obtok. V tem času sem bil vedno v stiku z direktorjem uprave vodovoda okraja Gorica Francem Lozejem. Slednji je priskrbel 18 dalmatinskih delavcev in kuharico. Delavci so zaslužili glede na meter storjenega dela. Šlo je za izkop 150 metrov globine krat 1 meter dolžine.

V prvem letu so izkopali novi vodovod za Lozice in Podnanos, drugo leto za Podrago, tretje leto za Manče in Lože, četrto leto za Slap, peto leto pa za Lože in Goče. Vse cevi za vodovod so bile izdelane v tovarni Salonit Anhovo. Sedaj, ko to opisujem, imamo že nove cevi iz novih francoskih materialov.

Konec leta 1963 je dobila krajevna skupnost dopis, da po novem zakonu o vzdrževanju pokopališč s 1.1.1964 župnije ne smejo več vzdrževati pokopališč. S tem dopisom sem šel do župnika Janeza Kovača in se dogovoril, da mi je posodil knjigo rojstev in smrti. Takrat je bilo na pokopališču zelo malo spomenikov, zato si z omenjeno knjigo nisem mogel pomagati. Župnika sem pisno prosil, da obvesti vaščane, naj na nedeljo po prvi maši prinesejo napisana imena vzdrževalcev groba. Tako sem prejel dopise in uredil novo grobno knjigo. Najprej sem se s komunalnim podjetjem dogovoril, da napravi nove betonske stebričke na pokopališču, od številke 1 do 250. Vsak grob je dobil svojo številko in tako je bila mrliška knjiga urejena. Leta 1965 smo dobili še mrliški voziček. Leta 1967 je podjetje Zidar Vipava uredilo zidove ter poskrbelo za prekritje in popravilo mrliške vežice. Leta 1967 je bila napeljana voda in 1968 elektrika. Pokopališče je kmalu postalo prema-jhno. Potreben je bil odkup zemljišča, zato smo napisali prošnjo na gospodarstvo občine - Skupnost za ceste in spomeniško varstvo ter Zdravstveni inšpektorat Republike Slovenije. Načrt za podaljšanje pokopališča je izdelalo gradbeno podjetje Primorje, uresničilo pa ga je podjetje Janka Trošta iz Orehovice 17.

V današnji mrliški vežici je prostora za dva mrliča in čajna kuhinja.

Nadalje smo leta 1972 začeli z asfaltiranjem glavne ceste, ki teče v smeri Gorica - Postojna. Nato smo asfaltirali glavno cesto v Podrago, Orehovo in Lozice. Vse vasi so dobile novi vodovod in

Moja družina: Stane, Ljuba, Anica, Jože in Bogdana, 2007.

heroja Janka Premrla. Na zboru volivcev v Podnanosu je bilo leta 1960 izvoljenih 14 članov za gradnjo novega doma. V odboru smo bili naslednji izvoljeni člani: predsednik Stane Žgur, Podnanos 22; tajnik Lado Božič, Podnanos 74; blagajnik Ivan Žgur (Valantkov Ivan), Podnanos 45; komercialist Stane Bratož, Podnanos 67; član Rado Bizjak, Podnanos 4; član Miro Božič, Podnanos 5; član Rafael Pelicon, Podnanos 65; član Franc Vovk, Hrašče 31; član Andlovec Stanislav, Škrle 35; član Franc Potočnik, Orehovica 24; član Fabčič Jožef, Orehovica 25; član Kompara Leopold. Graditelj doma je bil Marko Savič iz Bosne. Gradili smo večinoma s prostovoljnim delom. Pred domom je veliko prostora, zato smo se odločili, da bo ta lepi objekt glavni trg v Podnanosu. Stroški gradnje so bili okoli 111.000 starih dinarjev.

Poleg omenjenih obveznosti me je doma čakala družina, ki sva si jo ustvarila z ženo Anico iz sosednje vasi Podrage. Z njo sem se poročil 26.11. 1949 in kot četrti otrok ostal doma. Z Anico sva obdelovala našo malo kmetijo s približno šestimi glavami govedi. Vsako leto sva morala po krmo na Nanos, da sva lahko preživljala živino. Pridno sva obdelovala in dokupovala zemljo, da smo v nekaj letih imeli že osemnajst glav živali.

Rodili so se nama trije otroci. Hčerka Ljuba je bila rojena 31.3.1951. Za socialno delavko se je izšolala v Ljubljani in se tam tudi poročila z zdravnikom Pavlom Poredošem. Zgradila sta si hišo in imata dva otroka. Sin Peter je zdravnik v Kliničnem centru v Ljubljani, pa tudi njegova žena je zdravnica. Imata sina Miha in živijo v svojem stanovanju v Ljubljani. Drugi Ljubin otrok je hčerka Barbara, rojena 3. 8. 1982. Po opravljeni diplomji je odšla k redovnicam Hčeram Marije Pomočnice.

Drugi najin sin je Jože, rojen 25. 2. 1953. Do služenja vojaškega roka, ki ga je služil v Mariboru, nam je pomagal obdelovati kmetijo. Tik pred osamosvojitveno vojno je v Ljubljani naredil izpit za tovarnjak. Najprej se je zaposlil na Fructalu, nato pri Avtoprevozu Gorica. Po razpadu podjetja se je zaposlil drugje in sedaj prevaža kurilno olje. Poročil se je z Ivo Fabčič iz Podrage, ki dela kot trgovka. Sin Luka se je po končani škofijski gimnaziji v Vipavi vpisal na Fakulteto za informatiko in računalništvo v Ljubljani.

Tretja hčerka Bogdana, rojena 6.11.1956, je naredila petletno vzgojiteljsko šolo v Idriji, nato pa je odšla v Ljubljano na Filozofsko fakulteto in diplomirala kot profesor pedagogike in psihologije. Zaposlena je v vrtcu, s Francijem pa sta si zgradila hišo v Črni vasi v Ljubljani. Bogdani seje rodila hčerka Petra, ki je končala Fakulteto za menedžment (ekonomijo) in se zaposlila v Ljubljani.

S pisanjem spominov sem končal 10.4.2007.

kanalizacijo. Hrašče, Podbreg, Škrle in Podnanos so bili tako oskrbljeni z asfaltom, vodo in kanalizacijo.

Potem smo postavili nove transformacijske postaje in leta 1980 vsem omogočili telefonski priključek.

Naš naslednji projekt je bila podnanaška šola, ki je dobila novo kritino in nova okna. Prekrivanjem šolske strehe je bilo zaupano zidarskemu mojstru Keteju iz Ajdovščine. Podnanos je doživel novo preureditev in povečanje šole ter veliko telovadnico in šolsko igrišče le nekaj let nazaj.

Naj na tem mestu opišem še gradnjo doma

Moja žena in vnuki: Luka, Barbara, Petra in Peter, 2007.

Tone Mlakar

Predstavitel avtorja prispevka

V prispevku bo bralec spoznal medvojno usodo mladega študenta arhitekture Toneta Mlakarja, ki ga je usoda zanesla z Gorenjske na Vipavsko. Že proti koncu vojne je nekaj mesecev prebil na Vipavskem, takoj po končani vojni pa je štiri mesece preživel prav v Vipavi, kjer je nastalo nekaj zelo zanimivih in lepih akvarelov.

Tone Mlakar je bil rojen maja 1921. leta v Žireh. Domače okolje ob bistrem potoku mu je že tu dalo impulz za kasnejši duhovni razvoj. Odraščal je v Gorenji vasi sredi Poljsanske doline. Nižjo

gimnazijo je končal na Ptuju, višjo na realki v Ljubljani.

Že takoj na začetku druge svetovne vojne so družino s transportom iz Št. Vida odpeljali v Šumadijo v Smederevsko Palanko. Od tam je pobegnil in se uspel vpisati na Univerzo in začel pri prof. Plečniku s študijem arhitekture. Po razpadu Italije je odšel med partizane. Šolanje lahko nadaljuje šele po veliki noči leta 1946.

Leta 1944 se znajde na gradu Tabor v zaselku Slejki nad Črničami v Vipavski dolini, kamor je prispel z Dolomitskim odredom s Cerkljanskega. Bil je šef vojaških tehnik pri CVT DK. Partizanska tiskarna je izdajala partizanski dnevnik, uspelo jim je izdati celo Prešernovo Zdravljico. V tem obdobju je veliko risal, posebno v akvarelni tehniki. Tu jih je zajela četniška enota »Liški korpus vojvode Đžujića«. Ranjenega so odpeljali v Dornberk. Rešilo ga je to, da je nekdo poznal njegove starše, in dobro znanje srbsčine.

Tako je konec vojne pričakal v Ospedale militare v Gorici. V Ljubljano se je vrnil 15. 6. 1945.

Že 1. septembra 1945 se je moral javiti v Vipavi na tehnični bazi komande za vipavsko vojno področje. Štab so imeli v »Rafelnovi« hiši (stanovanje Premrllovih), pri Cuntovem mostu. Komanda mesta pa je bila v hotelu Adria.

Delal je z drugimi primorskimi arhitekti (na primer z Gabrijelčičem). Delali so izmere na terenu, veliko so risali. Veliko je obhodil, risal kraje ali pokrajino, tudi posamezne detajle, večina v akvarelu. Spoznal je kar nekaj domačinov, na primer Sandrove iz Dupelj, Malikove s Slapa in Bajcove iz Vipave, kamor se je vračal kasneje na tri poletne obvezne enomesečne prakse. Tehnična baza VVP je kasneje postala G. P. Primorje. Svoje »vipavsko« delo je zaključil 23. 12. 1945. Izplačali so ga v italijanskih lirah. Vrnil se je domov.

Konec zime 1947 je uprava Triglav filma prosila fakulteto za pomoč pri iskanju kadrov za mladi slovenski film. Profesor E. Ravnikar je predlagal prav Toneta Mlakarja, obenem je predložil 12 njegovih akvarelov – v glavnem z vipavsko tematiko. Čez teden dni so ga povabili na upravo Triglav filma. Direktor M. Pengov mu je povedal, da je sprejet, da se pa mora odločiti, ali sprejme državno stipendijo za študij scenografije v Pragi. Po kratkem omahovanju in priporočilu prof. Plečnika se je odločil za študij v Pragi. Tam je nastopil kot asistent scenografa pri sovjetskem filmu Kamniti cvet. Domov se je vrnil 1. septembra in se takoj odzval povabilu za snemanje slovenskega filma Na svoji zemlji v Baški grapi. Sodeloval je še pri filmih Svet na Kajžarju, Kekec 1, Koplji pod brezo, Na valovih Mure, Kekec 2 in končno pri Baladi o trobenti in oblaku.

Diplomiral je maja 1954.

Po diplomi je delal še pri treh filmih, oktobra 1955 je prevzel projektivo na Gorenjskem. Novo poglavje v njegovem življenju odpre novo nastajajoča družina.

Po avtorjevem pripovedovanju in zapisih pripravila Ana Florjančič.

Zbogom, orožje

Uvod

Kapitulacija Italije je nevsakdanji dogodek v zgodovini vojskovanja. Spremenila je potek vojne v Evropi, prerešetala sile osi, partnerje Reicha, Evropo in Jugoslavijo. Naenkrat se zamreženi Ljubljani odprejo vrata na podeželje onstran žice. Odpira se nov mozaik bojevnštva, in tako padem tudi jaz v to zgodbo.

Drugo polovico oktobra istega leta se na Korenu nad Horjulom izza male gotske cerkvice odtrga kolona

Vipava 2010, foto T. Mlakar

mladih fantov Dolomitskega odreda, ki zapušča svoje imensko področje. 820 nas je. Kolona se vije – impozanten pogled – proti Rovtam, se spusti v dolino Sore, vzpne na Vrsnik in v mesečini doseže Ledine nad Idrijo. Po prihodu oddam mitraljez in ga predam drugi skupini. Toda usoda – na še speče in utrujene od pohoda naleti nanje močna kolona Nemcev iz Idrije in jih pobije. Morda je bil pohod izdan ...?

Še istega dne se odred dvigne, odrine čez Otalež na Želin, kjer ga prevzamejo tovarnjaki

Triglavske divizije in prepeljejo na Črni vrh nad Novaki. Od tu naprej odreda ni več, vsrka ga Prešernova brigada, ki se je tik pred odredom vrnila z boja na Turjak. Od tega dne sem bataljonski obveščevalec, skozi jesenske boje v porečju med Savo in Idrijco – Bačo, ko me po cerkljanski tragediji koncu januarja 1944 pokličejo na pred tem ustanovljeno XXXI. divizijo. Konec januarja so natisnili prve številke Partizanskega dnevnika – 70 izvodov. Tedaj, po mojem prihodu, jo dvignemo na 400, pomladi na 800, kasneje čez tisoč. Kolportira se v kurirskih nahrbtnikih od Trsta do Celovca – vsak dan! Poleg ciklostilnega »drobiža« pa pozornost sproži 3. zvezek Triglavskih odmevov, kjer je prvič med vojno objavljen Prešernov »Krst pri Savici«, ki ga opremita slikar Dore Klemenčič in Tone Mlakar. Prav malo je manjkalo, da nas ni odtis matrice na oknu izdal nemški patrolji, ki je šarila po veliki noči po Cerkljanskem. A k sreči vodja patrolje še prej najde v kuhinji moj nahrbtnik velikonočnega žegna – šunko, potico – in pokliče kamerade na malico ... Domačija je bila rešena, a matrice sem še isti dan zbrisal.

V tem času se naša sosedka, bolnica Franja, agilno vključuje v korpusovo saniteto. Enako številne

druge tehnične službe. Naša tehnika nosi ime »CVT DRAGO«, a naš šef Drago Kuralt gre v začetku avgusta na drugo mesto – vodstvo prevzamem jaz.

Korpus je pred jesenjo pretolkel obširno ofenzivo, ki je na teritoriju od Krna do Krasa s ciljem minimizirati korpusovo dejavnost – to je odriniti gverilo od pričakovane zavezniške invazije na gornji kot Jadrana. Ofenziva je bila časovno najdaljša po kapitulaciji Italije, tako da je na koncu že ovirala veliki korpusov podvig – prevoz ranjencev v Belo krajino.

Vipavsko 1944-45

Teklo je zadnje leto vojne, vsiljeno od evropskih sil zla. Resda let nismo šteli, še na misel mi ni prišlo, a tudi odštevali jih nismo.

Primorska – konec avgusta 1944. Nad Krasom in Trnovskim gozdom sije sonce, toplota ogreva še daleč v večer. Na jasi nad Lokvami dela pod šotori štab IX. korpusa. Šele z zvezdami na nebu utihnejo pogovori, soj karbidovk izza platen ugaša in tabor prevzema trnovska noč.

Tale moj počitek je bil namenjen zbiranju ekipe, ki bo locirana na Vipavskem, in zadnje dni avgusta nas krene šest fantov in eno dekle tja dol v Dolino. Otvorjene s težkimi nahrbtniki nas prevzame vodič in nas čez dan odloži na dvorišču kmetije Bovconovih na Slejkah. Naša soseščina je grad Tabor, vasi Ravne in Vitovlje, kjer bo korpusova logistika skrbela za novo tehniko CVTDK TONE. Gospodar Pepe in gospodinja nam razkažeta naš novi dom in naslednji dan že poje pisalni stroj. Pod lopo je skrit bunker za par oseb in opremo. Ob koncu tedna štab korpusa že dobi prve tiske. Do ekonomata v Vitovljah imamo eno uro hoda, seveda s polnim nahrbtnikom.

Za konspiracijo ni bilo pogojev. Do glavne ceste in vasi Črniče pol ure, kar je ena časovna rezerva za umik. K sreči so Nemci skrbeli le za promet Postojna–Gorica, kajti to bo smer velikega umika, ko bo Rajh na tleh. Naša varnost je slonela na domovinski morali Vipavcev. Tako se moramo tem vrlim domačinom zahvaliti, da smo dnevno nemoteno izpolnjevali svoje delo.

Konec novembra nam kurir prinese novico: Umik! In res, v dveh dneh smo izpraznili tehniko in vso opremo prenesli peš na rob Čavna. Zadnji dan Vipave sta nas dva tovornjaka prepeljala čez Čepovan, Cerkno na novo točko. Na Cerkljanskem vrhu bo doslej delala CVTDK. Iz neznanega v neznano. Naš gostitelj bo odslej domačija na Krogu.

Občutek varnosti je precej manjši kot na Vipavskem. Nemška postojanka Gorenja vas ni bila daleč, še bližje pa Idrija. Komandant idrijske postojanke bataljona Heine je po svojih akcijah prišel celo v roman Ukana. Očitno smo te okoliščine imeli premalo pred očmi – a naša sreča – umik na novo točko Poljane nad Cerknim, kjer smo nekoč že bili, a pod drugim naslovom – »Tehnika Drago«. Dan po selitvi sledi obisk močne idrijske patrolje. Na našo srečo niso imeli s seboj šolanega

psa – tiskarska barva! Rešena tehnika, rešena domačija! Zamislite, naklada 300 knjig našega dela – »Leto borb na Soči«, skrita v senu, je prišla v prave roke!

Ob glavni goriški cesti stoji vas Črniče. Vas kot prej, šola, cerkev, farovž, kmetije, njive in vinogradi. Zvečer polenta s putrom, pa še kozarec rizlinga. Sredi vasi domačija Slamničevih, ki imajo žlahto od Postojne do Gorice. Janko, starejši sin, je član kulturne skupine korpusa, ki kolovrati sem in tja, vodi pa jo Joco, tisti močan fant, ki smo ga kasneje videli v filmskih vlogah.

Nekega večera tam poslušam Radio London, ko vstopi mlad partizanček, napol fantič. Na sosednji mizi mlada mami previja svojega otročiča, ki vztrajno moti poslušalce. Mamica se krega, otroče se dere, pa pristopi partizanček in okrega mamico, a ona: »Tiho bodi, tovariš.« »Ma ne, tovarišica!« A ona se osorno obrne: »Tiho, tovariš, jaz nisem nobena tovarišica, jaz sem gospa Bebler!«

Ravne nad Črničami - Bovconovi, kjer sem bil ranjen, foto T. Mlakar

Glava angelčka iz Lantierijeve kapele, akvarel, T. Mlakar

Navzoči smo se pogledali. Večerni dogodek mi ni skopnel iz spomina, pa sem nekoč kasneje na nekem srečanju na Bledu nalletel na mladega Antona Beblerja, ki se je v senci svojega očeta vzpenjal med slovensko politično elito. Povedal mi je, da je tisto otroče njegova polsestra, ki živi v Mariboru in je sad partizanske ljubezni njegovega očeta, ki je bil poslan od CK-ja Slovenije leta 1942 na Primorsko – on pa je bil rojen v Moskvi, ko je bil oče Titov ambasador.

Še danes se čudim, da smo bili tako varni, da so Nemci pustili dihati Vipavski »republiki« med Gorico in Ajdovščino. Vipava je bila glavna žila naše logistike, ki je segala preko Furlanije do Milana. Imel sem občutek, da gornja Italija simpatizira s korpusom. Moj znanec, črniški župnik Mirko ... bi nas lahko po svojih zvezah z Gorico ali Ajdovščino mirno poslal v maloro!

Veliki teden 1945. Trpka simbolika praznika in prvi dnevi ofenzive »Winterende« sta se spontano zgodovinsko ujela. Pokalo je

krog in krog, v sredo so nas Nemci gonili od Soče proti Golakom. Ko so pod večer zavzeli Lokve, so ustavili napade in tišina. Naša enota se je utaborila prav nad vasjo v zavetju gozda, tako da smo zvečer imeli na dlani dva kresa, ki so jih prižgali Nemci, morda kot nočna varnost.

Dremali smo v nasekanem smrečju, stiskajoč se, da nas ne bi zeblo, kar zaslišim od vasi gor lomasenje in brundanje. Pa ja ni to medved! Dregnem soseda: »Fantje, poslušajte – medved!« »Ja, ti si malo trčen!« »Ja, poslušajte ...« »Ja, saj to je res medved. Tiho – pa počakajmo!«

V tem se iz polteme pokaže moška postava, ki tarna sam s seboj. »Ja – saj to je naš!« Vsi se zdramijo, pa okrog njega. Neznanec se drži za glavo, na vprašanje, kdo je, od kod in kaj je z njim, se usede in s težavo pripoveduje. »Ustreljen sem, ušel sem Nemcem! Čez dan so nas ujete privedli na Lokve, zvečer pa nas 12 izločili, postavili med dva kresa, na kar stopi pred nas oficir s tolmačem: 'Tukaj ste naši talci. Vaši so v Cerknem pobili naših 12 vojakov ujetnikov, namesto da bi jih pustili žive.

Sedaj bo vas dvanajst plačalo umor na Cerknem z življenjem.' Kmalu za tem je ob prasketanju ognja padlo 12 mrtvih v travo. Ne vem, koliko časa smo ležali, ko se zavem, da sem ostal živ. Noge in roke delajo, zdaj pa je čas za rešitev. In res, ko je bil stražar onstran ognja, sem vstal in odhitel proti gozdu. Tu sem, sreča, nalletel na vas!«

Vsi prepadeni od tega čudeža smo ga sprejeli medse, dopoldne pa oddali v prave roke. Ja, rad bi ga še enkrat srečal – tega medveda.

Da, dogodilo se je v sredo, a veliki teden ima še 3 dneve, ki so bili za Korpus in mene več kot usodni.

Novo leto je mimo in v zraku je dišalo

po koncu vojne – po zmagi. Hitler besni v svoji Reich's Kanzlei iz podzemlja Berlina. Vsi so strahopetci, izdajalci, vse spominja na konec večnega Rima.

Pa kaj! Rdeča armada je že preko Visle, Američani preko Rena, Angleži v Toskani, v Lombardiji se nemški komandant von Kesselring tajno pogaja z Američani – a IX. korpusu se bliža sodni dan. General von Lehr zapušča Balkan v dveh kolonah – preko Zagreba na Koroško in preko Krasa proti Soči. Njemu sledi Titova vojska – Prekomorci IV. armada z zavezniško logistiko. Obe nemški koloni naj zmeljeta na naših tleh slovenske partizanske divizije. Še nikoli nista imela med okupa-

»Minkuževa« hiša na hribu, T. Mlakar, akvarel, Vipava, oktober 1945; zadaj Škrlova hiša z velbom

cijo tukaj rezidirana generala von Rösener in bojni kolega general Globocnik toliko vojaščine na razpolago kot tokrat in zlahka so se vrstile ofenzive od zime do pomladi – Rūbezah I. in Rūbezah II. in zadnja nevihta orožja »Winterende« nad zahodno Slovenijo. Korpus je obkoljen tesneje kot nikoli doslej.

Vojni vrtnec nas zagrabi na Gorenji Trebuši, umik – pa zopet nazaj na Trnovski gozd. Bo korpus zdržal tako premoč? V tem beganju naša enota pride prav na rob Trnovske planote, prav nad Črniče. »Ti, ki poznaš te vasi, pojdi tja dol, pa nam prinesi kaj za pod zob, pa tobak ...« In res, zvečer se spustim proti dolini. V temi prispem do Slejk, kjer smo imeli jeseni glavno tehniko. Veselo se pozdravimo. S skromnim darilcem se vračam zjutraj na Čaven do naših, že se bližam kraju, kjer so bili zvečer naši, ko naenkrat »Halt! Hände hoch!« In že se vsuje roj strelov proti meni. Sem mar padel v zasedo? Sovražnik je torej spremenil bojno taktiko. Čez noč je natresel po planoti številne zasede, ki so lovile razbite parti-zanske skupine.

Prvi zadetek v levo dlan, moja brzostrelka je sfrčala po zraku – iz rokava se ulije kri. Naslednja, ta je dum dumka, pod desno ramo. Sunkovito se obrnem, skočim v hosto, tedaj me ujame tretja krogla pod kolenom – a le v mišice in živec. Kot da Nemci niso znali izkoristiti presenečenja – poženejo se za brzostrelko in to mi je rešilo življenje. Kot ranjen jelen bežim, bežim! Izguba krvi me položi po tleh; ko se zbudim, vidim nemško skupino. Vodja drži v rokah daljnogled in me gleda – ocena: »Der Bandit ist schon todt. Gema weiter!« Bližnji gozd me vzame v zaščito, noben strel ni sledil.

Tu ležim ves dan na suhi gorski travi in ugotavljam: živ sem, kri v škornju, na dlani, a pod scefanim rokavom krvava luknja. Ne čutim roke, ne kosti, le drobci mesa od raztreščene krogle. O joj, moja roka! Mi bo še služila?

Mineva krasen pomladni dan – prav veliki petek, 30. marec leta 1945.

Ko se stemni, se v bližini vname boj; slišim italijanska povelja – aha, Garibaldinci iščejo hrano, pa so za vasjo naleteli na četnike. »Pucaj pucaj, vataj žive, kolji!« ... Ko mine pokanje, se približam domu mojih Vipavcev – za plotom stoji domači Jože in rahlo kliče: »Tone, Tone!« Bolestno se oglasim: »Ja, ja, tu sem – a ranjen!« Potegne me za seboj in me pelje v hišo. Lahko si predstavljate to srečanje z Bovconovimi po šestih mesecih. »Kje je korpus, kje so naši? Da me prevzamejo in me odpeljejo v bolnico ...« Tone, korpusa ni, verjetno se je umaknil proti Postojni. Mi pa smo obkoljeni, noč in dan nas nadzirajo četniki. Lahko se skriješ v naš hlev, a če te ujamejo, mi se ne poznamo več. Si razumel?!«

Jože mi pomaga leči v živinsko korito in me zasuje s steljo. Zjutraj me zbudi srbska govorica, četniki jutranje patrulje nagovarjajo domače. V hlevu je še vedno mrak, ko zaškripljejo vrata in jutro zasiže v moj kot. Jaz, misleč da me vojak ne vidi v koritu, in ker sem se bal njegove reakcije presenečenja, rajši kar pozdravim: »Zdravo, družo!« Ko vojak to sliši, skoči na dvorišče, repetira in se s puško bliža proti meni.

»Kaži još jednom, ko si!«

»Pa partizan!«

»Pa dobro partizan, a što ležiš ovde?«

»Pa dobro, ranjen sam!«

»Pa bogami, ranjen – si Slovenac, je li?«

»Pa jesam.«

»Pa dobro, odakle si?«

»Falcov grad« pri Vipavi (Zemono), T. Mlakar, laviran tuš, 28. september 1946

Tedaj sem dojel, da je tukaj moja usoda – ali lažem ali lepo povem, saj od tega ne bo nič koristi.

»Pa iz Gorenje vasi« odrezavo, čakajoč na njegov odziv.

»Jel kod Škofje Loke, Gorenja vas? Pa ja, bogami, ja te poznam, bio sam više puta u tvojoj kući, majka mi dala hleba!«

»Bogami, bogami, čekaj malo.« Se obrne in oddirja na dvorišče. Ko najde vodjo patrolje, mu razloži odkritje v hlevu. Čez par minut vstopijo še trije bradati vojaki, me odnesejo v kuhinjo in položijo za ognjišče. Mleko je ravno kipelo ob žerjavici, polenta je dišala na verigi, okrog ognjišča domači – še nikoli take vojne idile – nepozabno!

Čez čas se nam pridruži še narednik in obaveštajac, začne se zaslišanje. Tega je kmalu konec, vodeči se odmaknejo na dvorišče, da sem jih videl skozi odprta vrata. Zdaj – moja usoda! Tedaj vstopi četnik najditelj mednje: *»Gospon naredniče! Nejmote ga streljat. Poznam ga ja. Njegova majka mi dala hleba, kad sem bio gladan!«*

Potem tišina, narednik se obrne k meni in k ostalim: *»Onda dobro, spremajte kola – vozite ga u Dornberk.«*

Vožnja na lojtrniku je bila huda muka, sedaj so se zdramili živci, ki so bili prejšnji dan od krogel začarani. V Črničah so se me lotili četniki kar z noži, a jih je moj vojak hrabro odbil. Hodeč peš ob vozu me je spremljal še sam vojvoda – komandant četniškega korpusa, vojvoda Djuič, celo uro do štaba v Dornberku. Ko sem mu pripovedoval o izgnanstvu v Šumadiji, je komaj dojemal, da neki ujetnik tako tekoče govori srbsko. A presenečenj še ni konec. Po kosilu dremlem v njihovi bolniški sobi, kar vstopi mlada uniformirana dama, zdravnica, *otmena gradanka*. Pozdravi in se takoj loti dela in zapisnika; v tem vdre v sobo mali bradonja. *»Pa dobro, šta ti tražiš, vojniče?«* *»Pa gospodo doktore, tražim onu p... titovu!«* *»Pa zašto boš njega?«* *»Pa da ga koljem, doktorice!«* *»Pa ti si nor – ovdje leži ranjenik, a ti da ga kolješ!«* Zdravnica se raztogoti, nakar mu pokaže vrata. *»Marš van! Pa on je otmen čovjek – govori srbsko bolje nego ti!«*

Vojak se pohuli in izgine iz sobe in jaz sem imel odslej mir. Prvi dan ujetništva je bil za meno, le kaj me še čaka. A na vsa vprašanja se mi zbistri le en odgovor: Zbogom, orožje!

No, veste, na kaj mislim: Hemingway je bil ranjenec pri svojih, a jaz pri sovražniku. Morda bo pa le enkrat konec te vojne.

Naslednjega jutra, na samo veliko noč, mi gospodinja prinese zajtrk in hiti pripovedovat, da je to prva velika noč, odkar ni več tukaj Italija. *»Zamislite si, kaj je to za nas – nikoli več Italije!«*

Popoldne ukažejo zapreči voz, ta bo selil vod težkega minometa onstran Soče. Spotoma bodo oddali mene v Gorici v vojno bolnišnico.

Voznik in vojaki so na dnu voza vozili 12 težkih min, čeznje slamo in še odejo, na odejo partizana in še eno odejo in pognali ob reki Vipavi proti Gorici. Na pol poti nas čaka presenečenje, zavezniška lovka letala nadzirajo promet vedoč, da Nemci selijo čez Sočo. In že vidimo, kako se onstran na glavni Goriški magistrali kadi. To pa ne bo dobro! No, tudi naš voz zna biti tarča. V strahu za življenje gledam izpod odeje, ko se naenkrat v črti naše ceste pojavijo trije *spitfire*-ji. Voznik in vojaki vsi v grmovje, le jaz in konjič sva ostala sama na sredi ceste, čakajoč na milost usode. Požene se prvi lovec proti vozu. Pilot, videč nič sumljivega, švigne hrumeč nad vozom v višave. Enako za njim še dva lovca, loviti nove tarče.

Si predstavljate, le par zadetkov lovskih strojnic in od voza ne bi ostalo nič – le jama in kri na cesti. Moj angel varuh me tudi tokrat reši in pripelje v Gorico. Voz se ustavi pred veličastno stavbo, zidano na gričku nad Vipavsko cesto skozi Rožno dolino. Onstran ceste stoji goriški grad – pomnik srednjega veka, tokrat ječa nemških ujetnikov. Moj novi dom – *Seminario minore, Ospedale militare Gorizia*. Dežurni pokliče nosila, naložijo me in takoj odnesejo v nadstropje in odložijo v operacijski sobi. Ja, kakšno gosposko počutje: zunaj velika noč v cvetju, prijeten vonj cvetoče glicinije in sprejem: prihaja prvi partizan, polna okna pacientov me pozdravlja kot nekaj, kar še ni bilo v tej ustanovi, ki jo je dal zgraditi slovenski nadškof Frančišek Borgija Sedej, cerkljanski rojak. To prijetno premišljevanje prekinejo tri mladenke, *croce rosine*, me pozdravijo in se lotijo dela. Moja vojaška obleka in obutev izgine v vrečo, nato vsaka lavor tople vode, pa me, božajoč kot otročiča, umijejo, počesejo ... Ja, božansko. Na koncu me pokrijejo z belo rjuho, pozdravijo in izginejo.

Sence na oknih so se potegnile, ko se vrata znova odpro: troje gospodov v belih haljah vstopi, mimogrede pogledajo listine novega pacienta, na kar se k meni nagne sam primarij, kirurg doktor Barnaba, in me slovensko pozdravi. Medtem ko kolega Italijana pripravljata vse potrebno za operacijo, primarij vleče iz mene mojo zgodbo. Ko je bilo glavno delo dneva opravljeno, pristopita še dva mavčarja in me mojstrsko zamaltata od popka do vrh reber. Sledi še spalna injekcija in Toneta ni bilo več.

Prespim ponedeljek in sobne službe me lepo pustijo spati še eno noč. Bilo je v torek, ko se mi je zdelo, da me nekdo klofuta. In res, ko odprem oči, zagledam v megli nekaj belega. Bilo je veliko naglavno pokrivalo sestre usmiljenke, ki ji je uspelo zbuditi novega pacienta. Vmes je pa klicala: »*Sveglia, ragazzo, sveglia (Zbudi se, fant, zbudi)*«. Tako sem počasi razločil prijazni obraz osebe, ki me je rutinsko spravljala k zavesti.

Po zajtrku sem se malo razgledal po prostoru: dve vrsti postelj, na sredi dve mizi, ena kot pisalna miza in za časopis, križ na steni, Benita pa nikjer. Narodnosti: predvsem Italijani raznih rodov vojske, pa en Nemec, Hrvat in en Ukrajinec. Bolj zdravi odhajajo, novih malo – zgleda, da boji pojenjujejo. Toda, ko so se zavezniški topovi slišali sem od Pada, so izginjali čez noč, a v civilnih oblekah, ki so jih prinesli domači.

Vsak dan sta šla skozi sobane sergente s pomočnikom in delila cigarete. Tako se četrty dan mojega ležanja ustavi pred mojo posteljo *sergente* in vpraša »*Fumo? Cigarete?*« »*Sì, sì,*« odgovorim, pa čeprav nikoli nisem kadil. Pomočnik se že stegne v vrečo, a *sergente*: »*Stop! Niente!* Ti nisi naš vojak!« »Ja kaj pa sem?« vprašam. »Glej, kaj piše na tvoji tabli!« Res, do takrat še nisem tabli dal pozornosti. »Glej, piše: Antonio Mlakar – *Ribello!*«

»Žal.« Se opraviči *sergente* in odkoraka naprej. Torej sem tolovaj, upornik. No, naj zaenkrat bo ... Uprava je bila v zadregi, kako me titulirati, a so poenostavili. Tukaj sem dolžan nekaj dodati: to je zadnji mesec fašistične republike Salo, ki jo še vedno vodi Benito in njegovi zvesti. Njeni organi so blede senca nekdanjih časov, ko je kot Duce govoril z balkona beneške palače v Rimu. Čaka ga temna usoda, čeprav tudi jaz za svojo še ne vem. Vsako noč me lahko nekdo zabode do smrti in izgine nekaznovan.

Nekega dne prinesejo novega soseda; stoka in preklinja po špansko, ker sem vedno za špase. Pa ga povprašam, kaj je narobe. Malo nemško, malo italijansko mi razlaga, da je Španec iz Madrida, komerad modre divizije, ki jo je general Franco poklonil Hitlerju za boje v Rusiji. Boril se je v Donbasu proti Rdeči armadi, upajoč, da se bo zmagovito vrnil v Španijo, a sedaj jo je fasal v primorskih hribih – Monte San Vito (Šentviška gora). »*Verfluchte Banditen*« je končal, a jaz nazaj »*Warte! Ich bin auch ein Bandit!*« In on nazaj: »*Veš, siamo tutti banditi! Hier meine Hand!*« mi smejoč stisne roko. Da, krogle razjasnijo marsikaj!

In prav to je mene reševalo, da ni bilo nikogar med stotimi pacienti sovražnih armad, ki bi si ponoči spozabil nad menoj.

Obiski so bili dovoljeni; vsako popoldne so se napolnili hodniki s sorodniki: pa se mi približa neka ženica, ki išče prav mene. Zdaj vem, da nisem edini partizan; to je mati mladega ranjena majorja Ozne, ki so ga četniki našli blizu Krmina v nezvesti z rano v glavi. Sedaj je tukaj, nadstropje nižje. Naslednji dan me je obiskal in tako sva se srečevala do konca vojne. Tudi njegova mati s Števerjana je vsak dan prinesla kaj dobrega, predvsem pa prve češnje, dozorele pred prvim majem. Letalski alarmi so bili vsak dan, a jaz s palico nisem mogel bežati v klet, pa sem kar užival pred oknom, ko so se letala sprehajala nad Gorico. Sicer pa sem ob vsakem pokanju trpel bolečine pod kolenom kot psihološki prenos prestrašenja na usodno jutro velikega petka.

Moja velika opora je bil primarij. Obveščal me je o poteku zdravljenja in mi ponudil možnost poslušanja radijskih novic – London, Moskva, RSJ. V klubski sobi se je vsak večer osebje srečavalo k poslušanju: »*Parla Londra, parla Londra!*« In Benito? Če ni zmag, je bolje molčati!

Medtem ko jaz prestajam prve dni ujetništva, se na planoti Trnovskega gozda dogajajo usodni dogodki. V radiju ofenzive, to je od Črne prsti do Krasa, čakajo Primorci v strahu in pomanjkanju na čudež in na konec nasilja. Po veliki noči je bil na mizi zadnji semenski krompir, zadnja zabela in

prazen hlev. Rešujejo nas zavezniške pošiljke iz padal. Spominjam se, nekje pod Vojskim, ameriške večerje – mlečni riž na slanim putru. Božansko, nič ni ostalo v kotlih.

Nasvet glavnega štaba NOV: »Korpus naj se prebije iz te situacije v smeri Črni vrh odnosno k južni železnici« ni bil več uporaben. Sovražnik je zaprl bojni krog tudi v tej smeri. Dne 29. marca je začel s splošnim napadom z neznansko premočjo. Naslednjega dne zjutraj, na sam veliki petek, sem na robu Trnovske planote sam srečal svojo usodo.

(se nadaljuje)

IZ NAŠE OBČINE

Gradnja kanalizacije po Vojkovi ulici

Investicija izgradnje kanalizacije po Vojkovi ulici je prešla v zaključno fazo.

- V prvi fazi je bila zgrajena nova fekalna kanalizacija od čistilne naprave do križišča Vinarske in Vojkove ceste.
- V drugi fazi se je nadaljevalo z izgradnjo kanalizacije po Vinarski cesti do križišča s Kociančičevo ulico, v tretji pa po Vojkovi do Lipce.
- V četrti fazi se z gradnjo v Tabru dela približujejo zaključku investicije.

Gradnja kanalizacije ni enostavna stvar, saj zaradi napačnega pristopa k tovrstnim investicijam lahko pride do tega, da je slabo narejena in povzroča težave na čistilni napravi, ker pride do vdora podtalnice v kanalizacijo.

Najmanj težav pri gradnji je bilo v prvi fazi, ko je kanalizacija potekala po območju, kjer nam je bil teren dokaj poznan.

Druga faza je bila že zahtevnejša, ker je na Vinarski cesti že vgrajenih veliko komunalnih vodov. Marsikaterega smo odkrili na novo, zato je bilo potrebno vse pregledati, zabeležiti in neuporabne uničiti, da ne bi povzročali zmede uporabnikom. Ker kanalizacija, ki se je priključevala na novo, ni vsa ločena na meteorno in fekalno, je bilo potrebno izdelovati tako imenovane razbremenilnike. V tej fazi je bilo zgrajeno tudi novo črpališče na čistilni napravi. Druga faza je bila zaključena z asfaltacijo in izgradnjo dveh »ležečih policajev« za umirjanje prometa ob osnovni šoli.

Dela so se nadaljevala z gradnjo po Vojkovi ulici. Zaradi križanj z ostalimi komunalnimi vodi, ki so že vgrajeni, je nova kanalizacija na nekaterih odsekih te ulice na globini cca 3,0 m. Edino s to globino smo dosegli možnost direktnega priklopa nekaterih objektov, ki ležijo nižje od nivoja ceste. Izvajalec del, gradbeno podjetje Marc d.o.o., je najprej začel s postavljanjem nove vodovodne cevi, potem pa z gradnjo kanalizacije. Na ta način je dosegel, da je bila polovica cestišča vedno prevozna in ni bila potrebna popolna zapora ceste. Poleg vodovoda in kanalizacije je bila v cesto položena tudi kabelska kanalizacija za telefonski vod. Zaradi vseh teh del je bila Vojkova cesta prekopana po celotni širini in tudi odstranjen asfalt. S tem se je pojavila enkratna priložnost, da se del Vojkove ulice na odseku, kjer je križišče s Kosovelovo ulico, zniža, uredi križišče in odvodnjavanje površinskih vod. V sklopu tega posega je bil zgrajen tudi odsek fekalne kanalizacije na Kosovelovi ulici. Asfaltacija tega dela ceste je bila izvedena konec meseca avgusta.

Na najtrši problem gradnje smo naleteli pri izviri Lipice in sv. Janeza. Na tem delu prečkata cesto struga Lipice in kanal za črpališče pitne vode. Po izdelanem projektu je bilo za območje pozidave med reko Vipavo in Lipico predvideno črpališče. Pri sami gradnji pa smo ugotovili, da obstaja možnost, da kanalizacijo speljemo gravitacijsko in bi s tem odpadlo črpališče. Za to varianto smo se odločili po podrobni preučitvi dejanskega stanja na terenu. Ta odločitev je pomenila prekop Lipice in vgradnjo kanalizacijske cevi pod strugo. Dela so bila zaradi talne vode zelo ovirana, vendar jih je izvajalec kljub temu uspešno izvedel.

Zaradi zahtev občine Vipava po sočasnosti investicije je hkrati z gradnjo kanalizacije na tem odseku potekala še gradnja kabelske kanalizacije za nizkonapetostni električni vod od TP do mostu čez reko Vipavo. Investitor je bila Elektro Primorska. Povezava med obema bregovoma pod strugo reke Vipava bo po planu zgrajena do konca meseca oktobra.

V času gradnje smo imeli dva sestanka s prebivalci, katerih stanovanjske hiše bodo priključene na kanalizacijo. Ti so izpostavili še problem poplavljanja in neurejene meteorne kanalizacije. Preučili smo dejanske razmere na terenu in pristopili tudi k delni ureditvi meteorne kanalizacije.

Predviden zaključek vseh del je 15. november 2010.

Ob tej priliki se stanovalcem v območju gradnje zahvaljujem za sodelovanje in konstruktivno reševanje problemov, vsem uporabnikom cest pa še za razumevanje in potrpežljivo prenašanje vseh težav, ki jih tovrstne investicije prinesejo.

*Božidar Lavrenčič,
višji svetovalec*

IZ NAŠE KS

Iz dela KS

Svet KS Vipava se je sestel v septembru na 16. redni seji. Med drugim je bil sprejet sklep, da v bodoče KS Vipava ne bo več sofinancirala obnove fasad, ker bomo vsa sredstva namenili v projekt izgradnje mrliške vežice na pokopališču. Kar nekaj let potekajo razgovori o nujno potrebni izgradnji nove vežice, vendar se do danes ni kaj dosti premaknilo. Tako čaka novoizvoljene člane Sveta KS, da z vso resnostjo pristopijo k temu projektu.

Obravnavali smo občinski prostorski načrt (OPN). Ponovno smo podali predlog za individualno stanovanjsko gradnjo ob novem naselju Ob Beli proti Vrhpolju. Drugje je ta možnost omejena zaradi industrijskih con.

Ker se bližajo lokalne volitve, smo zbirali predloge za nove člane v Svet KS. Krajanje smo povabili k sodelovanju in predlaganju novih kandidatov.

Posredovanih je bilo tudi nekaj pritožb in opazanj krajanov. Moti jih, da so ob cesti pri nakupovalnem centru Fama parkirani tovornjaki in prikolice, ki ne sodijo tja. Potrebno bi bilo poskrbeti za urejena parkirišča za tovorna vozila.

Ker se radi pohvalimo, da nas vsako leto obišče vse več turistov, bi morali bolj urediti okolico izvira Podfarovž.

Opazamo tudi, da lastniki psov ne počistijo pasjih iztrebkov, ki jih je mogoče najti po ulicah, pločnikih in javnih parkovnih površinah.

Pot, ki je označena in namenjen za invalide, je zlasti na Glavnem trgu vedno zaparkirana z avtomobili. Če želimo imeti lepo urejen kraj, se mora vsak sam in vsi skupaj bolj potruditi in biti bolj disciplinirani.

Svet KS Vipava

VIPAVSKA TRGATEV 2010

Kmet govori Bogu »Moj plug oral je tvoja polja ...«

Tvoj prst oral je moja lica, še zate je na mizi žlica. Prisedi, z mano povečerjaj, potem pa ves moj dolg izterjaj. In naj zgodi se tvoja volja.

Alojz Gradnik

Lože pri Vipavi, festival oranja

V okviru letošnje prireditve Vipavska trgatev, ki je potekala od 10. do 12. septembra v Vipavi, je bilo v Ložah organizirano 54. državno tekmovanje v oranju, ki sta ga organizirala Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica in Zveza za tehnično kulturo Slovenije. Na poljih pod Ložami se je v znanju oranja v različnih spretnostih pomerilo 200 udeležencev iz raznih krajev Slovenije.

Tekmovanje je potekalo s traktorji in prvič na Primorskem tudi s konjskimi vpregami. Posebno navdušenje pa je požel par z volom in kravo. Ob tej priliki je bila predstavljena tudi najsodobnejša kmetijska mehanizacija, tudi stroj za obiranje grozdja.

Tekmovanje s starodobnimi traktorji je potekalo v soboto, 11. septembra 2010. Naša tekmovalca Klemen in Martin Kompara iz Lokavca sta z vlečnimi plugi ugnala konkurenco. Martin Kompara je bil s 16 leti tudi najmlajši orač. Največ navdušenja med obiskovalci je bilo deležno tek-

movanje v oranju s konjskimi vpregami, ki je bilo v nedeljo, 12. septembra. Z dvovprego so bili najboljši Viktor in Simon Marc, Ciril Černigoj, Evgen Stibilj in Rafael Premrl iz Konjeniškega društva Sveti Štefan Vipava. S štirivprego so osvojili tretje mesto. Po mnenju komisije pa je bila najboljša ekipa, ki je orala s štirivprego čistokrvnih slovenskih kobil, ki sta jih vodila Bogomir Marc in Valentin Poljšak ter Leonard Peljhan kot orač. Bili so zelo dobro usklajeni in komisijo prepričali z originalnim in profesionalnim nastopom. Uporabljali so plug nemške izdelave s konca 19. stoletja. Valentin Poljšak iz Dupelj je bil tudi najstarejši sodelujoči na tekmovanju in poznan kot stari konjar iz Vipavske doline, ki vzgaja hladnokrvne kobile.

Drugo mesto je dosegla ekipa Ivana Žibera z dvema preganjačema muh. To sta bila Klemen in Tilen Žibera. Orali so namreč z volom in kravo. Vol sliši na ime Pepo, krava na ime Soča. Kot družina iz Merč na Krasu so uspeli vzgojiti vprežno živino za oranje s plugom, ki ga je napravil domači kolar in okoval vaški kovač. Plug je datiran v začetek prejšnjega stoletja. Ta ekipa je najbolj navdušila gledalce, ker je bila zelo izvirna v delovnem soglasju živine in ljudi, avtentičnosti oblek in opreme vodnika.

Tretje mesto je pripadlo ekipi Baldomirja Polaka kot vodniku in oraču Marjanu Jaklinu. Orala sta s kobilama Šeka in Miša, hladnokrvni kmečki kobili, ki sta bili pri delu zelo ubogljivi. Orala sta s plugom, ki je bil izdelan v 60. letih prejšnjega stoletja v Tovarni poljedelskega orodja Batuje. Na strniščnih površinah smo lahko videli, kako si preteklost in sedanjost podajata roki.

Po dveh tekmovalnih dneh so v nedeljo zvečer razglasili najboljše na 54. državnem tekmovanju v oranju. V oranju s plugom

krajnikom so se zvrstili Anton Filak (Bela krajina), Štefan Cigut (Prekmurje) in Vlado Divjak (Podravje). Na svetovno tekmovanje v oranju, ki bo maja prihodnje leto na Švedskem, bosta odpotovala Anton Filak in Igor Pate.

Tekmovali so tudi dijaki tehničnih šol Slovenije. Med orači s plugi so zmagali dijaki Biotehnične šole iz Šempetra pri Gorici. Med posamezniki pa je pri krajnikih zmagal Marko Mežnarič z Biotehnične šole Ptuj, drugi in tretji pa sta bila Darjan Kobal in Pavel Fajdiga. Pri obračalnikih sta bila najboljša dijaka z Biotehnične šole Rakičan. Malo za šalo in malo za res so se na festivalu oranja s koso pomerili še primorski župani in tudi drugi.

Festival oranja, ki se je raztegnil na tri dni na poljih pod Ložami, je privabil veliko gledalcev iz okoliških vasi Vipave pa tudi iz osrednje Slovenije ter izvirno predstavil eno najstarejših in najvažnejših kmečkih opravil vseh časov – oranje zemlje.

Magda Rodman

Razstava grozdja v Vrhopolju

V Vipavi so v okviru praznika Vipavska trgatev tudi v preteklih letih pripravili razstave grozdja, tako da imajo takšne razstave že tradicijo. V lanskem letu pa smo razstavo zasnovali nekoliko drugače in jo preselili v Vrhopolje v prostore Trsničarske zadruge Vrhopolje.

Letos je bila razstava na ogled od 10. do 13. septembra in zbrali ter razstavili smo 223 vzorcev grozdja različnih sort in klonov.

Razstava je bila zasnovana po tematskih skupinah. Na osrednji mizi so si obiskovalci lahko ogledali vse sorte grozdja, ki jih vinogradniki lahko pridelujejo in so zapisane v trsnem izboru kot priporočene in dovoljene sorte za sajenje v vinorodni deželi Primorska. Trsni izbor se po posameznih vinorodnih

Osnovnošolci iz Vrhopolja na razstavi grozdja, foto Andreja Škvarč

Bogastvo različni sort, foto Matjaž Ledinek

posajena v vinogradu Biotehnike fakultete v Kromberku.

V drugi skupini pa so bila razstavljena namizna sorta medvrstnih križancev in drugih vrst roda *Vitis*. S pomočjo zavzetega zbiratelja sort grozdja Valentina Bratina iz Podrage in v sodelovanju s Fakulteto za kmetijstvo iz Maribora smo zbrali 35 različnih sort – od Bele in Črne Izabele, po domače »Smrdule«, do novih sort Esther, Muškat bleu, Nero pa do »Žapužanke«, »Šempolajke«, ki so dobile ime pri zaposlenih v Trsnici Vrhpolje. Pri nas imamo z njihovo pridelavo zelo malo izkušenj, so pa zanimive, ker so deloma ali skoraj popolnoma odporne na najbolj pogoste bolezni vinske trte.

Med obiskovalci je bilo največ zanimanja za namizne sorte. Privlačne so za oko, saj so zelo različnih barv – rumene, zelene, rdeče, modre, temno modro, vijolične, različnih oblik in velikosti grozdov ter grozdnih jagod. Namizne sorte so obiskovalci lahko tudi poskusili, saj je bilo poleg razstavljenega grozdja na voljo tudi pripravljeno grozdje – jagode za degustacijo, in lahko so spoznavali sladke, aromatične, muškatne, hrustljave sorte in tudi sorte brez pešk.

Sorta: **PLANINKA**

Stara sorta Planinka, foto Andreja Škvarč

okolih nekoliko razlikuje, kar so si lahko obiskovalci prebrali na plakatu, skupno pa lahko na Primorskem »uradno« za predelavo v vino sadimo 31 sort vinske trte – 20 belih in 11 rdečih.

- Bele sorte: Rebula, Malvazija, Chardonnay, Sauvignon, Laški rizling, Beli pinot, sivi pinot, Zeleni sauvignon, Zelen, Pinela, Rumeni muškat, Briška glera, Klarnica, Pergolin, Poljšakica, Vitovska grganja, Prosecco, Verduc, Pikolit, Viognier

- Rdeče: Merlot, Barbera, Cabernet sauvignon, Modri pinot, Cabernet franc, Refoš, Syrah, Cipro, Gamay, Maločrn, Pokalca
Zdi se mi, da so obiskovalci največ zaustavili ob sortah Verduc, Pikolit, Viognier, Maločrn, Pokalca, Cipro, ki so manj poznane in malo razširjene sorte, ter ob Pergolinu, saj je bil razstavljen gromozanski, prav rekorderski grozd.

Posebej so bile predstavljene namizne sorte grozdja – 25 sort, ki spadajo botanično k vrsti *Vitis vinifera* in jih gojimo podobno kot naše vinske sorte in je zanje obvezno škropljenje. Večino predstavljenih sort smo nabrali v kolekciji namiznih sort, ki je

Razstava grozdja v Vrhpolju, foto Andreja Škvarč

Prednost namiznih sort je, da imajo zelo dolgo dobo dozorevanja, saj nekatere rodijo že zelo zgodaj – od zadnje deкаде julija pa do poznih sort, ki jih obiramo meseca oktobra. Poleg tega je grozdje zelo lahko prebavljivo in zdravo ter ima idealno sestavo in že s sajenjem nekaj trt v bližini doma se lahko oskrbimo z dobro in zdravo hrano.

Poleg namiznih sort so se obiskovalci največ časa zadržali ob starejših, domačih, lokalnih sortah, ki so se ohranile predvsem na Vipavskem in v slovenski Istri. Ob njih

Vinske kraljice na razstavi grozdja, foto Matjaž Ledinek

nogradnike in vinarje. Z zadovoljstvom so grozdje klonov tudi poskusili, saj je bilo pripravljeno tudi za degustacijo. Pokušino grozdja pa so lahko obiskovalci nadgradili še s pokušino vin vseh primorskih klonov, ki so bili izbrani, pridelani in predelani v Selekcijsko trsničarskem središču v Vrhopolju.

V posebni skupini smo predstavili še grozdje različnih sort, ki jih pridelujejo v ostalih vinorodnih okoliših v Sloveniji, in tudi sorte iz sosednjih držav ter še nekaj novih križancev, namenjenih predelavi v vino.

Vse dni razstave je bilo zagotovljeno strokovno vodstvo po razstavi in veliko obiskovalcev je zavzeto spraševalo in si naša pojasnila tudi zapisovala. Razstavo smo s skupnimi močmi pripravili in izpeljali zaposleni dveh oddelkov Kmetijsko gozdarskega zavoda Nova Gorica – Selekcijsko trsničarsko središče Vrhopolje in Kmetijska svetovalna služba in Trsničarske zadruge Vrhopolje. Veseli smo, da so pri razstavi, tako kot lansko leto, sodelovali tudi učenci in učitelji Osnovne šole Draga Bajca Vipava – Podružnica Vrhopolje in prispevali svoje likovne izdelke, ki so popestrili in polepšali celotno razstavo.

Andreja Škvarč

Bala vipavske neveste

Nedeljsko popoldne. Sedela je ob oknu in z belo nitjo vezla. Vez za vezjo je v belo platno uvezla svoje molitve, upanja in sanje. Nedeljo za nedeljo ...

M. Naglost

Letos smo v pestro ponudbo Vipavske trgate vključili tudi nekaj posebnega, dragocenega, lahko bi rekli unikatnega. To so ročna dela naših mater, babic in tet, ki so jih predavnimi leti šivale,

‘entnale’, izdelovale ‘rešeljce’ in drugo vezenino za svojo balo. Dekleta in žene so delale ob nedeljah po litanijah, na paši, v dolgih zimskih večerih, ko še ni bilo elektrike in so jim svetile petrolejke. Tako je nastajala bala vipavske neveste, ki so jo fantje v lepih lesenih ‘škrinah’ odpeljali z vozom na ženinov dom. Izdelovale so tudi majhne in velike vezene prte in prtičke, ki so krasili naše spalnice, kuhinje, bohkove kote, kapelice, sveta znamenja in cerkvice. Z veliko znanja so ustvarjale tudi lepo spodnje perilo, hlače, spalne srajce, kombineže, brisače, zavese in drugo. Lahko bi rekli, da je bila razstava vezenin prikaz naše bivanjske, oblačilne in tudi duhovne kulture. Prtički na stenah z lepo zapisano modro mislijo, pozdravom ali lepim rekom pa so odraz tudi naše pismenosti. V prispodobni lahko rečemo, da smo razstavili v tej naši vipavski bali sad zemlje (lan, konoplja, bombaž, svila) in delo pridnih človeških rok, kakor izgovori duhovnik v molitvi pri vsaki mašni daritvi.

Deklice so se vezenja učile v času Avstro-Ogrske države, pozneje tudi v italijanski in slovenski šoli. Veliko zaslug za to bogato znanje pa so nudile t. i. nunske šole v Tomaju, Ilirski Bistrici, Trnovem, Gorici in drugod na Avstrijskem. Našo razstavo smo tako posvetili spominu 30 vipavskim dekletom, ženam in materam, ki so te vezenine ustvarile in jih že davno ni med nami, njihovi izdelki pa so še ohranjeni. Postavimo jih spet za okras naših domačij.

Organizatorji smo veseli, da se je na naše povabilo odzvalo 24 vipavskih družin. Tako se je nabralo kar 200 izdelkov, ki prikazujejo tovrstno kulturno dediščino v več kot 150-letnem bogatem obdobju.

V posebno čast pa nam je bilo, da smo na razstavi imeli tudi najstarejšo in še dobro ohranjeno vipavsko nošo, staro več kot 150 let. Njena lastnica jo je za to priliko še posebej pripravila z veliko truda in ljubeznijo, za kar smo ji zelo hvaležni. Ne pozabimo, da je vipavsko nošo upodobil že leta 1844 slikar Franz Kurz Goldenstein, ko je slikal cerkev Marije Tolažnice v Logu pri Vipavi. Hiša, ki je premogla narodno nošo, jo je tako cenila, da jo je z oporoko podarjala naslednikom.

Razstava »Bala vipavske neveste« je bila v prostorih Društva Razmetano podstrešje v stari šoli v Vipavi. Obiskovalci so si razstavljene predmete lahko ogledali od 10. 9. do 24. 9. 2010. Razstavo si je ogledalo več kot 200 obiskovalcev, 50 pa je v knjigi vtisov zapisalo svoje vtise. Poglejmo samo nekatere:

- *S hvaležnostjo vsem, ki se trudite za ohranjanje dragocene dediščine naših prednikov, in s spoštovanjem do ljudi, ki so to dediščin ustvarjali. Ta razstava je lahko navdih za današnje oblikovalce mode in arhitekte.*

- *Z ljubeznijo napravljena razstava, obujamo spomine na naše matere in stare matere in delo njihovih rok.*

150 let stara vipavska narodna noša

- *LPU J'BLU*
- *Ta razstava je boljši, morda najboljši grozd Vipavske trgateve. Sinočnji koncert pa »gnilo« grozdje, ki se ga hrupno prodaja.*
- *Razstava, ki te popelje v življenje nekoč. Zelo zanimivo, še posebej za mlajše generacije, ki si tega ne predstavljajo. Zelo lepo predstavljeno. Čestitamo!*
- *Prijetna popestritev in osvežitev za Vipavsko trgatev.*
- *Tudi mi smo zbiratelji starega. In kar je staro, je časti vredno.*
- *Čudovita razstava. Čestitamo!*
- *Veseli me, da obstajajo ljudje, ki cenijo dediščino naših prednikov.*
- *Enkratna postavitve zakladnice naših prednikov. To ponovite še kdaj!*

Naslednji zapis pa je v pesniški obliki:

<i>Kadar žalostna postajaš,</i>		
<i>in te tarejo skrbi, ali pa od veselja</i>	<i>vzemi tanko nit</i>	
<i>tvoje ti srce kipi,</i>	<i>pa droben vzorec,</i>	<i>in tvoje delo</i>
	<i>pa še platno belo</i>	<i>ti bo dušo</i>
		<i>in srce ogrelo.</i>

Urška Žgur

Na otvoritev smo povabili tudi magistrico Ingo Miklavčič Brezigar, kustodinj in etnologinjo v Goriškem muzeju v Kromberku, ki je poudarila pomen ohranjanja tovrstne kulturne dediščin in skrb za njeno ohranjanje. Za popestritev večera so nam člani dramske skupine Društva Razmetano podstrežje uprizorili pravljičico o Bremenskih godcih.

Organizatorji razstave se zahvaljujemo vsem, ki ste si vzele čas, da ste balo vipavske neveste oprale in zlikale in jo ponudile na ogled našim obiskovalcem in vsem tistim, ki ste bile na njej prisotne v dnevih ogledov.

Naše pesmi, običaji, stari recepti, praznovanja, pravljičice, pripovedke in tudi naše vezenine so del slovenske kulture, zato je prav, da jih ohranjamo in posredujemo mladim rodovom.

Magda Rodman

V A B I L O

V PONEDELJEK, 8. NOVEMBA 2010, OB 19. uri konservatorska in restavratorska svetnica Goriškega muzeja ga. mag. Jana Šubic - Prislan predstavila smernice:

KAKO DANES VZDRŽEVATI IN OHRANJATI STARE TEKSTILIJE.

Lepo vabljeni vsi vedoželjni, ki se srečujemo z izzivom ohranjanja starih tekstilij.

Predavanje – delavnica bo trajala približno eno uro v prostorih Društva Razmetano podstrežje.

Martina Naglost

Balinarski turnir Vipavska trgatev

Balinarski klub *Podskala* iz Vipave organizira septembra tradicionalni turnir v balinanju v sklopu prireditve Vipavska trgatev.

Letos se je na tekmovanje prijavilo 12 ekip, in sicer: *Podskala Vipava*, *Škavnica Gradišče pri Vipavi*, *Dolga Poljana*, *Nanos Podnanos*, *Cesta*, *Gamsi Budanje*, *Burja Lozice*, *Brda*, *Nesu lhke Postojna*, *Tabor Ozeljan*, *Gorica* in edina ženska ekipa *Vipavke* iz DU Vipava.

Tekmovanje se je začelo z balinarskim pozdravom *srečno* in stiskom rok. Vsi so si želeli priti čim višje, a vrh pripada le najboljšim.

Zmagala je ekipa *Škavnica* z Gradišča pri Vipavi. V svoji sredini imajo Anžeta

Petriča (na fotografiji prvi z leve), ki spada med najboljše mlade posameznike v svetovnem merilu. Že leta 2006 je na svetovnem prvenstvu v Italiji do 18 let osvojil srebrno medaljo v štafeti in bronasto v hitrostnem zbijanju. Nadaljeval je z uspehom kot član do 23 let v Zagrebu 2008, domov je

Škavnica - Gradišče pri Vipavi

Vipavke - DU Vipava

prinesel bronasto medaljo v štafeti. Lani pa je v dvojicah dosegel drugo mesto. Letos je svojo športno uspešnost še potrdil z izjemnimi dosežki na svetovnem prvenstvu v Reki (HR) in evropskem v Tivatu (Č. gora) z eno srebrno in dvema bronastima kolajnama. Bravo, Anže!

Drugo mesto so si priigrali člani *Nanosa*, v povprečju najmlajši udeleženci, večina so še osnovnošolci.

Na tretje mesto so se uvrstili simpatični balinarji z zanimivim imenom *Nesu lhke* iz Postojne, četrty pa so bili tekmovalci iz Ozeljana.

Največ točk pri bližanju je dosegel Štefan Leban, član zmagovite ekipe, najbolj natančen pri zbijanju pa je bil Zdravko Gabrovec iz Brd.

Vipavke so se z moškimi dostojno borile, s svojo igro in rezultatom so bile zadovoljne. Res, niso posegle po pokalih in medaljah, so pa dobile pohvalo za okusno *paštasuto* in raznovrstno pecivo.

Organizator turnirja se je zelo potrudil, da je tekmovanje potekalo v športnem in prijateljskem vzdušju. Velika zahvala gre tudi sponzorjem (Agroind - Klet, Mlekarna, Petrol, KA-3, Trsnica Vrhpolje), kajti brez njih bi težko izpeljali zastavljeni program.

Ana Velagič

Foto: A. Lavrenčič

* * *

Benčinova Lentka

Že tri leta minevajo, odkar sem bila vinska kraljica Slovenije, vendar so spomini na vse dogodke, prireditve, praznovanja in sejme še kako živi. Enega izmed prvih sem organizirala kar sama, in sicer pri nas doma, mrzlega januarja 2007, ko še ni bilo grozdja na trty, je bil pa zato pravi čas, da kakšno posadimo. Ne le katerokoli, ampak prav posebno, potomko trte iz Lenta, ki mi je oseb-

no prinesel mestni viničar občine Maribor, g. Zafošnik, potem smo jo pa skupaj z županom občine Vipava, g. Princesom, in v prisotnosti pohodnikov po Vrtovčevih poteh posadili pod oknom moje sobe. Sedaj ima ta lepotička že polna tri leta, vedno bolj se vzpenja in doma je dobila pristrčen vzdevek 'Lentka'. Prvo leto smo občudovali njeno bujno rast in majhen grozdek, v drugem letu se je pokazala v malo drugačni luči in se krasila z večjimi in debelejšimi jagodami, letos pa imam občutek, da se je res dokazala, da je potomka najstarejše in najtrpežnejše trte na svetu. Pokazala je, da

tako kot jabolko ne pade daleč od drevesa, se tudi ona ne razlikuje od svoje predhodnice. Razrasla se je čez celo steno, prekrila spominsko ploščo, ki smo jo odkrili na dan sajenja in se obdarila z najlepšimi grozdi do sedaj. Kjer je volja, tam je pot, pravijo, in naša 'Lentka' je že na začetku svoje poti pokazala moč in odločnost. Bliža se čas trgatve, ki se bo letos predvidoma začela 15. septembra in takrat bomo poskrbeli, da bodo tudi njeni grozdi dobili pravo mesto v kleti.

Moj tata, znan vinogradnik in vinar, Dušan Benčina v vinogradu in kleti opravlja še zadnja dela pred trgatvijo. Pravi, da grozdje lepo zori in tako je sedaj že čas, da zopet povabi v trgatve vse znance in prijatelje, ki se je redno udeležujejo in jih pri nas doma še posebej cenimo. Upamo na lep september, saj je trgatve še posebno prijeten in družaben dogodek, če so nam naklonjene tudi vremenske razmere. Lep pozdrav iz Vipavske doline.

Maja Benčina

Opravičilo organizatorja

V okviru prireditve Vipavska trgatve 2010, ki je potekala od 9. do 11. septembra 2010, je bil predviden tudi nastop Folklorne skupine Vipava, ki pa kasneje zaradi nesporazuma v postopku dogovarjanja ni nastopila. Organizator prireditve, Turistično društvo Lanthieri Vipava, je nastop Folklorne skupine Vipava namreč predvidel v nedeljskem popoldnevu, folklorna skupina pa je na ta dan že imela dogovorjeno udeležbo na osrednjem srečanju narodnih noš Slovenije v Kamniku. Turistično društvo Lanthieri Vipava se za nastali zaplet opravičuje.

Marko Rondič

IZ USTANOV IN DRUŠTEV

IZ ŠGV

Letošnje šolsko leto se je začelo deževno in dež kar traja ... nič indijanskega poletja, o katerem sem kakšno prejšnje leto pisala. Ampak mi znamo pogledati na vse s svetle plati – in letos nam zagotovo ni vroče v šolskih klopih in morda je za dijake (in tudi za profesorje) nekoliko lažje sprejeti realnost, da smo čisto zares in s polno paro zakorakali v šolsko leto 2010/2011 novim obveznostim, srečanjem, izzivom, uspehom nasproti.

Škofijska gimnazija Vipava se lahko, in mislim, da je tudi prav, da se, uvodoma pohvali s štirimi zlatimi maturantkami v šolskem letu 2009/2010, in sicer so to: **Andreja Bratovž**, ki je tudi dosegla

vse možne točke in bila 27. 9. na sprejemu pri predsedniku države, dr. Danilu Türku, že v juliju pa pri ministru za šolstvo, **dr. Igor Lukšiču**, ter **Ivana Kobal**, **Ana Pišot** in **Katja Vendramin**.

V šolskem letu 2010/2011 je na Škofijsko gimnazijo vpisanih 315 dijakov in dijakinj.

Naša šola je bila čez poletje "na lepšem" – v novem šolskem letu stopamo po na sveže premazanih tleh in v sveže prepleskane učilnice. Ni kaj, za dobro počutje je pomembno tudi okolje,

v katerem si. In včasih preradi pozabimo, da ni samoumevno šolati se in preživljati vsak dan v urejeni, čisti in prebivalcem prijazni stavbi, kakršna je naša šola.

Spoznavni dan, 28. 8. 2010

Vsako leto našim prvošolčkom olajšamo vstop v novo okolje tako, da se z njimi, vsaj njihovi razredniki in sorazredniki ter g. ravnatelj in g. rektor, srečajo že pred začetkom šole. Do zdaj se je vedno vsem zdelo fajn ... Kako tudi ne, ko pa je to čisto nekaj drugega, kot da prvi šolski dan prideš v novo, strašljivo, neznano ...

Že tradicionalno šolsko leto začenjamo z uvodno mašo v Logu pri Vipavi, ki jo je letos daroval g. Metod Pirih, maševali so tudi g. rektor Slavko Rebec, g. Marko Rijavec, novi duhovni vodja dijaškega doma, g. Bogdan Vidmar, g. Andrej Vovk, g. Bogomir Trošt in novomašnika, nekdanja dijaka ŠGV, Marko Sabotič in Andrej Vončina.

Ker bi sicer naši prvošolči predolgo prejeli zastoj poslikave rok in obrazov, smo se odločili čimprej izvesti obvezni krst prvoletnikov, da si lahko drugoletniki hitro in zaslužen nadenejo ime škofijci in zapustijo nalepko "fazani" za sabo. Naj se zdaj eno leto prvički kitijo s fazanjim perjem!

Izmenjava v domu

TO SEM JAZ - TO SI TI TO JA - TO TY

V tednu od 13. do 20. septembra 2010 je v Dijaškem domu Škofijske gimnazije Vipava potekala mednarodna izmenjava z naslovom To sem jaz – To si ti. Obiskali so nas vrstniki s Poljske. Dijaki in vzgojitelj smo se trudili pripraviti čim bolj zanimiv program, saj smo želeli, da bi se naši vrstniki domov vrnili s čim lepšimi vtisi in da bi z veseljem še kdaj obiskali Slovenijo ter si ogledali še druge znamenitosti, ki jim jih mi v tednu dni nismo mogli predstaviti.

Program obiska je bil zelo pester, zanimiv in dinamičen. Spoznavali so kulturo, religijo, družbo, zgodovino in naravne značilnosti Slovenije.

Prvi dan smo Poljakom razkazali Vipavo, kjer smo jih med tednom gostili. Sestali smo se z županom, g. Ivanom Princesom. Program je popestrila bivša vinska kraljica, gdč. Karolina Kobal. Drugi dan smo si ogledali Postojnsko jamo. Isti dan smo se odpravili še na Obalo. Sredi tedna smo obiskali prestolnico in se povzpeli na Ljubljanski grad. Ob tem seveda nismo pozabili na našega pesnika Franceta Prešerna. Zadnji dan smo na Sveti gori spoznavali njeno zgodovino. Obiskali smo manjše sestre sv. Frančiška in se spustili do trga obeh Goric.

Gostje pa niso spoznavali le zgodovine in kulture slovenskega naroda, temveč so za dva dni vstopili v naše družinsko življenje. Vsak izmed nas je gostil enega dijaka s Poljske. V svojih domačih krajih smo jim skušali polepšati dan. Naneslo je, da se je v soboto v Stični ravno odvijal Festival mladih, zato smo se vsi skupaj srečali tam. Našim vrstnikom smo želeli predstaviti življenje mladega slovenskega kristjana.

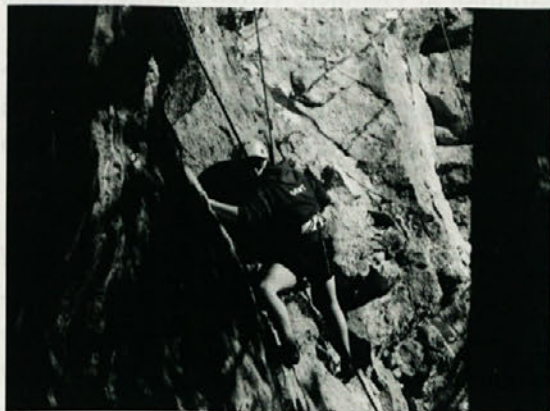
Ves teden sta nas spremljala veselje in smeh. Druženje s poljskimi vrstniki je bilo zares prijetno, zato upamo, da jim bomo v prihodnje lahko vrnil obisk in tako skupaj preživeli še en prekrasen teden. Za vsakega izmed nas je bila to nova izkušnja. Ustvarila so se nova prijateljstva, ki jih bomo skušali ohraniti tudi naprej.

Naše aktivnosti je finančno podpiral Zavod Movit, preko programa Mladi v akciji, za kar se mu iskreno zahvaljujemo. Zahvala pa gre tudi našemu vzgojitelju Simonu Cigoju za pripravo in vso organizacijo izmenjave.

Manca Trošt in Sandra Likar, 3. c

Takoj ko pridemo v šolo, se moramo seveda malce razgibati. Tako je prvi športni dan že mimo, zgodil pa se je 22. 9. 2010. Dijaki drugih letnikov so se "medpredmetno" odpravili po Gregorčičevi poti na Vrsnem, drugi so obiskali Javornik, tretji dolino Glinščice, četrti so se odpravili plezat (ob pomoči vipavskih planincev), peti - biologi pa so šli raziskovat na slovensko Obalo.

Tudi od maturantov 2009/2010 smo se poslovili, v sredo, 29. 9. smo jih s krajšo prireditvijo dokončno spustili iz toplega gnezda. Zleteli so pa že dolgo prej ...

*Zbrala in uredila Irena Krapš Vodopivec,
foto Nadja Pregelj*

Spet smo sedli v šolske klopi

Vsak začetek je težak – začetek šolskega leta pa pomeni začetek nekega ustaljenega postopka; večkrat ponovljenega dogajanja z večjimi in manjšimi spremembami. Je enkrat za prvošolčke in njihove starše; zanimivost in nestrpnost pričakovanje seznamov za šestošolce: "Ali bomo ostali skupaj? Nas bodo razdelili med oddelke?" Nikakor ne želimo razdruževati prijateljstev, tovarištev, a pri oblikovanju oddelkov so pomembna števila. In učenci v vsakem oddelku, da delo dobro poteka (pa tudi učitelji).

O, da bi prevladovala radovednost, vedoželjnost! Potem učenje ne bi bilo težava, neprijetnost. Učenci prvih razredov so večinoma radovedni, aktivni – le kaj se dogaja med šolanjem, da motivacija upade? So temu vzrok učna snov, metode, gradiva, psihofizične lastnosti odrasčajočih otrok, odrasli? Morda pa le premalo vztrajnosti, oddaljeni cilji.

Učitelji in šola moramo odgovorno opraviti svoje poslanstvo: spodbujati in krepiti konkurenčnost učencev, kvalitetno poučevanje, razvijanje individualizacije in diferenciacije pri delu z otroki, sprotno reševanje nastalih problemov. Ohranjati moramo prednosti zdravega in varnega naravnega okolja, se vključevati v različne projekte, udeleževati na tekmovanjih in natečajev.

Sami vsega tega ne bomo zmogli. Potrebujemo podporo staršev, sodelovanje.

V tem šolskem letu imamo spet manj učencev kot prejšnje leto, letos imamo tudi manj oddelkov. Zato nam „pripada“ samo en pomočnik ravnatelja, manj svetovalnega delavca, manj računalnikarja,... Kljub vsemu uvajamo nekatere novosti. Naša nova spletna stran je že dostopna z informacijami za učence in starše.

Učenci se lahko učijo v nekaterih spletnih učilnicah. Tako želimo popestriti metode učenja, pritegniti zanimanja mladostnikov tudi s pomočjo sodobne tehnologije in jih usposabljaati za uporabo le-te.

Novost je projekt „Za zdrav življenjski slog“. Pod strokovnim vodstvom imajo sedaj vsi učenci več priložnosti za športne aktivnosti, seznanjajo se z različnimi športi ne v smislu tekmovalnosti, ampak predvsem kot način preživljanja časa, ki naj bi postal njihov način življenja. Želimo le, da bi se v te dejavnosti vključilo čim več otrok, da ne bi imeli zdravstvenih težav zaradi premalo gibanja in nezdrave prehrane. In da bi projekt ostal tudi prihodnje leto.

Novost je tudi Zakon o šolski prehrani, po katerem pripada vsem učencem subvencija za šolsko malico. Šola pa postavlja pred velike težave pri vodenju natančnih evidenc ter zahteva zdravo prehrano. In tu nastanejo nesporazumi, nezadovoljstvo z jedilniki, ki vsebujejo veliko zelenjave, sadja, mlečnih izdelkov (salame pa so bolj okusne, da o „pomfriju“ ne govorimo).

Ni pa novost naša pripravljenost dobro in odgovorno delati. Tudi dogajanja v družbi nam potrjujejo, da bodo učenci potrebovali občutek za soljudi, vrednote, se zavedali dolžnosti in spoštovali pravice. Za vzgojo se bomo trudili, pri tem potrebovali starše kot sodelavce in kot ogledalo, kako je videti naše delo z druge strani.

»V sodobnem svetu, ki mu vlada skrajna soodvisnost, posamezniki in narodi ne zmorejo več sami reševati večine svojih težav. Potrebujemo drug drugega, zato si moramo vcepiti splošen občutek odgovornosti.... V našo skupno odgovornost kot tudi odgovornost posameznika spadajo naslednje naloge: ohraniti in nahraniti vso človeško družino, podpreti njene najšibkeje člane, skrbno zaščititi okolje, v katerem živimo.«

Tenzin Gjatso, štirinajsti dalajlama

*Alenka Nussdorfer Bizjak,
ravnateljica*

Sobota nekoliko drugače

Čeprav se začenja že novo šolsko leto, naše želje po urejenem igrišču še vedno niso usahnile. Naša šola se trudi biti prijazna do otrok in jim nuditi vsestranski razvoj. Otroci so nenehno v gibanju, pogosto pa za to nimajo možnosti, ker urejenost igrišča še zdaleč ne omogoča varnega in vsestranskega telesnega razvoja.

Na pobudo enega izmed staršev smo se odločili, da izkoristimo soboto, 22. maja, za drugačno soboto in povabimo starše, da nam pomagajo pri urejanju igrišča po svojih močeh.

Z zavzetostjo so se lotili čiščenja spodnjega igrišča, ki je razpokano in je do tega dne bilo poraščeno s travo in neuporabno. Počistili in uredili so celotno spodnje igrišče. S svojim delom so priskočili na pomoč tudi: hišnik, ki je delo organiziral, gospa ravnateljica, ki je spodbujala to odločitev, ter čistilke in kuharice, ki so poskrbele za okrepčilo in se udeležile akcije.

Vidimo, da s skupnimi močmi zmoremo veliko. Želimo si, da bi naše delo spodbudilo tudi širšo okolico in da bi otroci končno dobili varno, urejeno igrišče ter tako krepili vsestranski gibalni razvoj.

Želimo si še veliko takih akcij. Vsem staršem, ki so se odzvali našemu vabilu, se iskreno zahvaljujemo. Prav tako tudi gospe ravnateljici Alenki Nussdorfer Bizjak za podporo ter tehničnemu osebju, da je akcija uspela.

*Učenci in učiteljice 1. a razreda OŠ Draga Bajca Vipava
Pripravila Lučana Leban*

IZ CIRIUS-a

Naravoslovni dan na Kozjanskem

Da je prijaznost in gostoljubje doma tudi drugod po Sloveniji, smo se prepričali na nedavni ekskurziji po Kozjanskem.

Dvanajst gojencev Centra za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje je namreč na povabilo staršev našega gojenca uživalo v domačnosti in gostoljubju družine Javeršek in predstavnikov tamkajšnje lokalne oblasti.

Že program dejavnosti, ki so nam ga pripravili, je obetal pester in zanimiv dan. Ta se je pričel že zgodaj zjutraj z vožnjo proti Krškemu, mimo Brestanice, Podsrede do vasi Trebče. Slikovita

domačija z vsemi značilnostmi prave kmetije je našim gojencem ponujala srečanje z različnimi živalimi in z nekaterimi so postali prav domači.

Tu nas je pričakal tudi župan občine Bistrica ob Sotli, ki se je, kljub obveznostim v službi, družil z nami do popoldneva. Po okusni malici domačih mesnih dobrot in odličnemu kruhu gospodinjstvo smo druženje nadaljevali v središču Bistrice ob Sotli, kjer nam je župan predstavil občino in nas pospremil do osnovne šole. Tamkajšnji ravnatelj je upravičeno ponosen na priznanje, ki so ga že tretjič prejeli kot najboljša šola v Sloveniji. Tudi tu ni šlo brez pogostitve. Toda kaj, ko nas je že čez eno uro čakalo kosilo pri Javerškovih. Pri tem so se izkazali sorodniki in prijatelji Javerškovih, ki so zunaj, v kotličku skuhalo odlično golaž in ga s polento postregli v kruhovih skledicah. Še pred kosilom pa smo si ogledali oglarsko kopo in se seznanili s pridelovanjem oglja. Gospodar Ivan je namreč edini v tem okolišu, ki se še ukvarja s to dejavnostjo.

Počitka po kosilu ni bilo. Z g. Ivom Troštom, v.d. direktorjem Kozjanskega parka, smo se zapeljali do Podsrede, kjer je bilo vse v pripravi na veliko vsakoletno prireditev »Kozjansko jabolko«. Nekaj od tega smo bili deležni tudi mi. Spoznali smo različne stare sorte jabolk in jih seveda tudi okušali. Predvsem nam je bil všeč naravni jabolčni sok. Teknili pa so nam tudi odlični jabolčni krlji.

Da se v te kraje še spleča vrniti, nas je prepričal film o Kozjanskem narodnem parku, ki nam je predstavil značilnosti in lepote te pokrajine.

Vsega lepega je enkrat konec. Topel jesenski dan se je počasi nagibal proti večeru, ko smo se poslovili in krenili proti Vipavi. Zadovoljni obrazi naših otrok so počasi tonili v dremež. Le kaj so sanjali? Mogoče to, da odprtost za sprejetje otrok s posebnimi potrebami dokazuje, da tudi v tem delu Slovenije živijo ljudje, ki imajo čut in srce za take otroke. Mi, ki smo otroke spremljali, smo v to prepričani. Hvala.

*Ivica Petrič,
spec. pedagoginja*

IZ OTROŠKEGA VRTCA

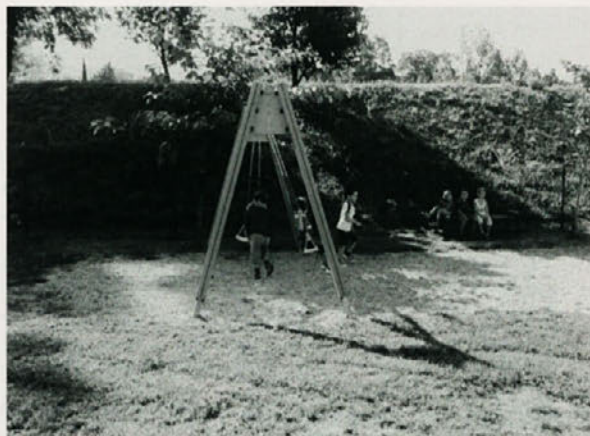
Poletje v vrtcu Vipava

Julij in avgust sta meseca, ko je v vrtcu delo malce drugačno. Veliko otrok uživa na počitnicah, menjamo se tudi strokovne delavke, ki v teh dveh mesecih najlažje koristimo svoj letni dopust. A

vseeno nam v vrtcu poleti ni dolgčas.

Letos smo se vključili v projekt »VARNO S SONCEM«, zato smo za ta dva meseca načrtovali veliko dejavnosti na temo sonca, sence in vode. Izdelovali smo različne izdelke (klobučke, sončne ure, zmaje, barčice ...), pogovarjali smo se o tem, kdaj je sonce najbolj nevarno, izdelali smo plakate in razstavili poletne pripomočke, ki jih vsi uporabljamo v teh poletnih dneh na plaži ali ob bazenu. Za bivanje na prostem smo izbirali jutranje ure in smo se na sprehod ali na igrišče odpravili takoj po

dopoldanski malici, že pred deseto uro pa smo se poskrili v ohlajene igralnice k drugim bolj ustvarjalnim dejavnostim. Veliko smo tudi prepevali in prebirali razne pravljice o poletju.

V najbolj vročih dneh smo strokovne delavke otrokom ponudile tudi naš manjši vrtčevski bazen, da so se otroci lahko ohladili z vodo. Ta dejavnost je za otroke vedno zelo zabavna. Seveda smo tudi takrat pazili na senco in zaščitna sredstva. Otroci pa so letos lahko tudi pomagali pri urejanju igrišča, saj smo morali pograbiti pokošeno travo. Pri delu z lesenimi grabljami so predvsem dečki izredno uživali.

Verjamemo, da nobenemu od otrok v teh poletnih mesecih v vrtcu ni bilo dolgčas, pa čeprav smo se vzgojiteljice zaradi dopustov menjavale. Vse smo se namreč trudile, da so bile dejavnosti zanimive in sproščene ter igrive.

Alenka Močnik, dipl. vzg.

Vrtec v naravi

Šolsko leto se je že končalo, otroci iz skupine Polžkov in Palčkov iz Otroškega vrtca Vrhpolje pa so se podali novim, poletnim dogodivščinam naproti.

Drugega julija smo dan v vrtcu preživel drugače, po »taborniško«. Na povabilo naših sosedov, družine Kobal, smo obiskali njihov kamp.

Dopoldne smo začeli s preprosto malico na odejah, nato pa nam je Karolina Kobal na zanimiv, igriv način predstavila kampiranje. Skupaj smo postavili šotore, ležalnike, stole, mizice in ustvarjalne koticke (igra z naravnimi materiali – kamenje, les, slikanje s prstnimi barvami, igra z vodo). Otroci so v naravnem okolju pridobivali nove izkušnje, ustvarjali in se nenazadnje tudi zelo zabavali.

Hvala družini Kobal in kampu Vrhpolje za popestritev poletnih dni.

Vzgojiteljice

Tudi v vrtcu se je pričelo novo šolsko leto

Počitnice so mimo in kot vsako leto, je tudi letos novo šolsko leto prineslo nekaj sprememb v vsakdanji utrip vrtca Vipava. Ker smo imeli v mesecu marcu ponovno velik vpis otrok, predvsem najmlajših, so žal naši novi prostori postali premajhni. Na pomoč nam je priskočila naša sosednja

ustanova, OŠ Draga Bajca Vipava, kjer je v njihovi učilnici dobila novo domovanje naša najstarejša skupina Škratki, ki šteje 24 otrok.

Naši 5-6-letniki se v šolskih prostorih že kar dobro znajdejo, počutijo se kar malo bolj pomembne, saj tako rekoč že hodijo v šolo, čeprav še niso prvošolčki. Učilnico smo si seveda uredili bolj po vrtčevsko in uživamo v novih igračah in v risanju s kreda po veliki šolski tabli.

Še vedno pa se ob primernem vremenu radi oglasimo na vrtčevskem igrišču, kjer uživamo v igri na igralnih. Prav ta izhod iz igralnice na odprto igralno površino naši petletniki najbolj pogrešajo.

Bo pa nedvomno prihodnji september 2011, ko bodo zares postali šolarji, veliko lažji in bolj sproščen, saj jim bo stavba šole domača in se bodo v njej lažje znašli.

Uspešno šolsko leto vsem želijo otroci iz skupine Škratki,

vzg. Alenka in pom. vzg. Adela

Najmlajši razveselili starejše v Pristanu

V petek, 1. oktobra, smo z najmlajšimi otroki iz vrtca Vipava obiskali Center starejših občanov Pristan.

Ko so se nam odprla vrata avle, nas je tam že čakalo lepo število gledalcev in poslušalcev. Sprejeli so nas z aplavzom in veselimi nasmehi. S pesmicami in plesi smo jim polepšali dan. To je bil za otroke iz skupine »LUNE«, ki so stari komaj tri leta, prvi javni nastop. Zelo dobro so se odrezali.

Svoj nastop smo zaključili s pesmico in plesom GRADIMO PRIJATELJSTVO – tako naj tudi ostane.

Razšli smo se z željo po ponovnem snidenju.

Z otroki sta peli in plesali vzgojiteljici Klavdija Petrič in Metka Čibej.

Trije počitniški meseci v društvu Razmetano podstrešje

Od 28. 5. 2010 do 19. 6. 2010 je v prostorih društva RP razstavljala svoje slike na platnu in se tako Vipavcem predstavila Alina Asberga Nabergoj, Latvijka, ki živi in dela v Vipavi pet let.

4. junija 2010 je bil v prostorih društva RP spoznavni večer Evropske prostovoljne službe z Latvijo Zando Birkmane. Srečanje so pripravili v Zvezi prijateljev mladine (MDPM) Ajdovščina in ga popestrili z videoprojeksijo o Deželi, ki poje - Latviji.

V avgustu so člani likovne delavnice društva RP pod mentorstvom Maje Štefin pokazali, kako se odzivamo na barve in skupaj ustvarili nekaj kvadratnih metrov veliko sliko, ki je sedaj na ogled na stopnišču stare šole v Vipavi.

Maja Štefin je prikazala inštalacijo z naslovom The brainwash project, ki je še na ogled v 1. nadstropju stare šole.

10 študentov - članov dramske skupine Razmetanega podstrešja je pripravilo igrice Bremenski mestni godci in jo v veliko zadovoljstvo gledalcev prvič predstavilo v četrtek, 9. 9. 2010, ob odprtju razstave Bala vipavske neveste. V prostorih društva RP je bila omenjena razstava odprta do 24. 9. 2010.

Člani dramske skupine so 1. oktobra 2010 ob mednarodni dnevu starejših oseb v Domu starejših Pristan zaigrali Bremenske mestne godce in nastop popestrili z glasbenimi točkami: Maruša Vrčon (violina), Aljaž Čermelj (harmonika), Klara Hlad in Nika Kovačević (kitara).

In kaj pripravljamo v naslednjih mesecih?

V soboto, 16. oktobra, ob 18.00 vabljeni na briškolijado.

V ponedeljek, 8. novembra, bo ob 19.00 predavanje - delavnica na temo: Kako ohranjati in vzdrževati stare tekstilije danes. Predavala bo konzervatorsko-restavratorska svetovalka Goriškega muzeja mag. Jana Šubic Prislan. Predstavitve bo potekala pod okriljem Goriškega muzeja Nova Gorica.

Pričeli smo s pripravami na obisk sv. Miklavža.

Letos bo ta veliki dobrotnik že dvajsetič obiskal otroke v sodelovanju članov društva RP v nedeljo, 5. 12. 2010. O podrobnostih vas bomo še obvestili.

Kreativno razmetani se veselimo vašega obiska v naših prostorih stare šole v Vipavi.

*Nika Kovačević,
predsednica društva Razmetano podstrešje*

Pod okriljem Društva Razmetano podstrešje so v letošnjem letu potekale ustvarjalne delavnice za otroke in mladino pod mentorstvom študentke likovne umetnosti Maje Štefin.

V okviru Vipavske trgateve je bila na ogled razstava izdelkov mladih ustvarjalcev, obenem pa se je likovnica predstavila s samostojnim projektom Brainwash project (Pranje možganov).

Uspešen zaključek sezone Komornega zbora Ipavska

Pevci Komornega zbora Ipavska z zborovodjem Matjažem Ščekom smo se 11. julija vrnili iz švicarskega Neuchatela, kjer smo se udeležili bienalnega mednarodnega zborovskega tekmovanja Festival choral international de Neuchatel in v kategoriji mešanih zborov dosegli drugo nagrado.

Prvi tekmovalni nastop zbora se je odvijal v idiličnem zgodovinskem okolju gradu iz 15. stoletja, v gotski kolegijiški cerkvi, kjer smo se predstavili z deli iz obdobja renesanse: Ave verum corpus Jacobusa Gallusa in madrigalom Zefiro torna Claudija Monteverdija.

Še isti večer smo nastopili na predstavitvenem koncertu zbora. Občinstvu smo zapeli večinoma skladbe slovenskih skladateljev, da bi tako prikazali delček bogatega slovenskega zborovskega ustvarjanja.

Četrtek dopoldne je bil namenjen ladijskemu izletu po lepem in izjemno čistem jezeru,

krajšemu ogledu mesteca, ki vabi s svojimi številnimi vodnjaki, slikovitimi zavitimi uličicami srednjeveškega dela in prijetnimi sprehodi ob obali jezera. Dan smo zaključili s celovečernim koncertom v še enem bližnjem slikovitem švicarskem srednjeveškem mestecu.

V petek nas je čakal tekmovalni nastop polifonije, v katerem smo poleg obvezne skladbe O, crux Knuta Nystedta zapeli še Iže heruvimi Grečaninova, Quaggiatovo Ribo Faroniko ter Antognini-jevo Salve, Regina.

Sobotno dopoldne je bilo namenjeno oddihu, sledila je še razglasitev rezultatov in slavnostni večerni koncert nagrajenih zborov.

Organizatorji so se glede vodenja za našo skupino še posebno izkazali, saj so nam priskrbeli slovensko vodičko, gospo Miro iz okolice Prebolda, ki pa sicer že več kot trideset let živi v Švici.

Zbor je z doseženim rezultatom zadovoljen, še posebej z nastopom iz obdobja renesanse. S predstavitvijo del slovenskih avtorjev pa je prispeval tudi k prepoznavnosti slovenske zborovske literature in naše države.

Martina Vrčon

Ipavska v Srbiji

Komorni zbor Ipavska je sezono po julijskem tekmovanju v švicarskem Neuchatelu, kjer je osvojil drugo nagrado, zaključil z uspešno turnejo po Srbiji. Kot častni gost in seveda lanskoletni zmagovalec tradicionalnega tekmovanja, ki vsako

leto poteka v Negotinu, je zbor nastopil na 45. Mokranjčevih dnevih v Negotinu. Priznana mednarodno tekmovanje je potekalo tretji teden septembra, Komorni zbor Ipavska z zborovodjo Matjažem Ščekom pa je spremljevalni tekmovalni program v Mokranjčevem mestu obogatil s svojim celovečernim koncertom pred izbrano publiko, ki ga je medijsko podprla regionalna TV Zaječar in dopisništvo RTS Beograd.

V okviru gostovanja so ipavci nastopili še na antičnem rimskem arheološkem najdišču Šarkamen, kjer je potekala proslava in simpozij, posvečen slovenskemu skladatelju Davorinu Jenku, ki je vrsto let deloval tudi na srbskem kulturnem področju, za kar mu je srbski narod še danes hvaležen. Še isti dan smo se odpravili naprej proti Zaječarju, kjer so Ipavsko pričakali in prijetno sprejeli člani

Slovenske kulturne skupnosti »Ivan Cankar« iz Zaječarja. Slovenska kulturna skupnost Timoške krajine »Ivan Cankar« je nevladna organizacija, ustanovljena v Zaječarju, centru Timoške regije, ki ima v svojem programu negovanje slovenske kulture in ter slovenskega jezika in vezi med slovenskim in srbskim narodom. Ko je lanskega septembra Ipavska zmagala v Negotinu, so bili zelo navdušeni in ponosni, ker so Mokranjčevi dnevi velik in odmeven dogodek v Timoški krajini, pa tudi širše v Srbiji, zato je do gostovanj v Zaječaru

in Boru prišlo na njihovo pobudo. S člani smo se družili na skupnem kosilu, ki smo ga zaokrožili s popoldanskim koncertom v dvorani glasbene šole Zaječar.

V organizaciji Slovenskega društva »Drago Čeh« iz Bora smo v večernih urah priredili v kulturnem domu Bor celovečerni koncert, ki je bil poseben tudi zato, ker predstavlja prvo tovrstno prireditev v organizaciji Slovenskega društva v Boru. Večer smo zaključili v prijetnem vzdušju in se ob zvokih naših pesmi poslovili od gostiteljev.

V glavnem mestu nas je pričakal g. Bodin Starčević, direktor Mokranjčeve zadužbine, fundacije, ki ima sedež v Beogradu in katere glavni cilj je ohranjati ime in bogato glasbeno dediščino srbskega skladatelja Stevana Stojanovića Mokranjca, pozdravila pa sta nas tudi predstavnika našega veleposlaništva v Beogradu. Želja organizatorja je bila, da bi se tudi publiki v Beogradu predstavil zmagovalec »Natpevanja horova«, ki je eden od najzanimivejših segmentov tega renomiranega umetniškega festivala. Pred začetkom koncerta nas je v imenu mesta oziroma Občine Stari Grad in njene predsednice pozdravil tudi član mestnega sveta in nam zaželel uspešen nastop in prijetno bivanje v Beogradu.

Naš celovečerni koncert, ki ga je organizator poimenoval »Odmevi Mokranjčevih dnevov« v prepolni svečani dvorani Skupščine mesta Beograd, pred eminentno publiko srbskega kulturnega prostora na najvišji nacionalni ravni, ki nas je sprejela z navdušenjem in nagradila z dolgotrajnim aplavzom, v organizaciji »Mokranjčeve zadužbine«, Ministrstva za kulturo Republike Srbije in mesta Beograd, predstavlja piko na i gostovanja Komornega zbora Ipavska po Srbiji. Izjemno uspešen in odmeven koncert, kar dokazuje tudi medijska podpora, je nedvomno dokaz za slovensko-srbsko kulturno sodelovanje na meddržavni ravni, na kar gledamo s ponosom in zavedanjem pomembnosti tovrstnih kulturnih izmenjav. S pesmijo smo se poslovili od naših gostiteljev, zagotovo pa se bomo v Beograd še vrnili, saj nam bosta topel sprejem in navdušenje publike še dolgo ostala v spominu.

Polona Puc

Mešani pevski zbor iz ZDA v gosteh pri Vipavskih tamburaših

Vipavski tamburaši so med 18. in 20. junijem gostili The Buckingham, Browne and Nichols School Chorale, Mešani pevski zbor iz Cambridge v Ameriki, ki ga vodi zborovodja Joseph Horning. Zbor je v Ameriki že večkrat prejel različna zborovska priznanja in plakete, večkrat pa so se odpravili tudi na turnejo po Evropi. Tako so gostovali v Italiji, Angliji, na Madžarskem in Češkem. Letos so prvič obiskali Slovenijo, nad katero so bili zelo navdušeni, še posebno nad njeno majhnostjo in bogatostjo. V petek so najprej imeli sakralni koncert v cerkvi Marijinega oznanjenja v Ljubljani, v nedeljo pa so ponovili koncert v Logu pri Vipavi.

Koncert je bil sestavljen iz štirih delov. V prvem delu so nam predstavili sakralne pesmi, v drugem delu je mladinski orkester KD Vipavskih tamburašev izvedel klasične sakralne skladbe, ki jih je njihova dirigentka Neža Žgur priredila za tamburaški orkester. Kot solista sta program obogatila tenorist Damijan Berčan in trobentač Jernej Gantar. Drugi del koncerta se je končal s Panis angelicus, ki jo je zapel mešani pevski zbor iz Cambridgea ob spremljavi Vipavskih tamburašev. V tretjem delu so gostje predstavili dve ameriški in dve slovenski ljudski pesmi, kar je bilo za vse poslušalce prijetno presenečenje (zapeli so Igraj kolce in Kresnice). Četrty del pa je bil prav nekaj posebnega, saj so se iz mladih grl izvile melodije črnskih duhovnih pesmi. Na koncu koncerta je zborovodjo Josepha Horninga, ki je prav v nedeljo praznoval svoj rojstni dan, pričakalo še eno presenečenje: zbor in Vipavski tamburaši so mu zapeli in zaigrali Vse najboljše, dirigentka Neža Žgur pa mu je izročila darilo.

Že med samim koncertom je zborovodja ameriškega zbora povedal par povedi v slovenščini in se po koncertu tudi zahvalil. Poudaril je, da jim je bilo zelo prijetno gostovati v Sloveniji, da so navdušeni nad gostiteljevo gostoljubnostjo, slovensko domačo hrano in lepoto Slovenije. Dotaknil pa se je tudi nogometne tekme med ZDA in Slovenijo in izrazil veselje, da se je končala z remijem, saj je bil tako dan za vse razlog za veselje in upanje, da bosta obe reprezentanci napredovali in poslali Anglijo domov.

Po nastopu je sledilo še druženje, kjer ni manjkalo peciva in izmenjave e-naslovov ter naslovov facebooka.

Meta Žgur

Za del velikega slovenskega balinarskega uspeha je zaslužen tudi Anže Petrič

Anže Petrič je doma z Gradišča pri Vipavi. Že od mladih nog je športnik po srcu. Kot osnovnošolec se je preizkusil v košarki in nogometu, nadaljeval kot uspešen tekač pri TD Burja Vipava. Pri njegovih petnajstih letih se je navdušil za balinanje. Prve krogle je začel metati v BK Škavnica na Gradišču in BK Podskala v Vipavi. Prav kmalu se je udeležil državnih prvenstev, kjer je takoj žel uspehe v hitrostnih disciplinah. Leta 2006 se je udeležil prvega svetovnega prvenstva v Bielli v Italiji, kjer je dosegel 3. mesto v hitrostnemu izbijanju s 43 točkami, kar je bil nov državni mladinski rekord, in srebrno medaljo v štafetnem izbijanju. Njegova pot se je nadaljevala pri BK Hrast iz Kobjeglave. Leta 2008 se je udeležil svetovnega prvenstva za mlajše člane v Zagrebu in se skupaj z Alešem Borčnikom pomeril v štafetnem izbijanju, kjer sta osvojila bronasto medaljo. Čez dober

mesec je ista dvojica nastopila še na članskem evropskem prvenstvu v Saviglianu v Italiji. Tudi tukaj sta se v štafetnem izbijanju zavihtela do 3. mesta.

Leta 2009 so bile na svetovnem prvenstvu v Nici v Franciji na vrsti klasične igre. Čeprav to niso njegove discipline, se je Anže zelo dobro pripravil in z Gašperjem Kraševcem iz Postojne osvojil bronasto medaljo v dvojicah.

V lanskem letu je prestopil mejo Slovenije in odšel v klub Trio iz Buzeta (Hrvaška), kjer bo igral tudi v letošnji sezoni. S tem klubom so osvojili naslov državnih prvakov.

Pred kratkim se je udeležil svetovnega prvenstva za mlajše člane na Reki. V hitrostnem izbijanju je osvojil bron, v štafeti pa skupaj z Igorjem Šircljem iz Zabič dodal še srebro.

Po zadnjem nastopu na Reki je Anže le zamenjal oblačila v kovčku in že takoj naslednji dal odpotovati v Črno goro, kjer je v Tivtu nastopil na članskem

evropskem prvenstvu. Skupaj s soigralcem Alešem Borčnikom iz Sela pri Vodicaх sta nastopila v štafetnem izbijanju, kjer sta osvojila bronasto kolajno.

V njegovo čast mu je g. župan Ivan Princes v Kampu Tura pripravil sprejem, kjer ga je ob prihodu nagovoril, čestital in mu za dosežene uspehe izročil vrednostni bon. Tam so ga pričakali tudi njegovi domači, sorodniki, prijatelji, balinarji in sovaščani.

Anže pa, vidno utrujen, a srečen in nasmejan kot vedno, si je vzel čas za vsakega, ki mu je stisnil roko in z njim spregovoril par besed.

Za pogostitev ob sprejemu se zahvaljujemo FAMI d.o.o., vinarstvu Andlovic Rajko, upraviteljici kampa Bojani Curk, TV Primorki in vsem, ki so kakorkoli prispevali k lepemu dogodku.

Klavdija Petrič

Moji spomini na Alfonza Ježa (1914–2009)

Gospa Darinka Vidrih v svojem članku v Vipavskem glasu omenja, da je službo cerkovnika na Slapu opravljal Alfonz Jež. Zdi pa se mi potrebno povedati o njem, da je bil – kot to danes rečemo – človek s posebnimi potrebami, a je našel svoje mesto v življenju.

Rojen je bil davnega 1914. leta v družini z osmimi otroki. Žal sem ga poznala le zadnjih 20 let njegovega plodnega življenja, kot aktivistka društva Sožitje in gibanja Vera in luč.

Zvedela pa sem, da za šolo ni bil sposoben, ker je v otroških letih prebolel meningitis. Vseeno so ga dobre sorodnice navadile branja in pisanja ter nekaterih šolskih spretnosti. O kmečkem delu ga ni bilo potrebno dosti poučevati. Delal je, dokler je mogel. Tudi v farnem občestvu je našel svoje mesto. Porival je meh pri orglah, pobiral miloščino – to mi je večkrat ponosno povedal – in opravljal druga cerkovniška dela. Nekoč mu je župnik za zvesto službo podaril 200 din. Potem je čez Močivnik šel peš v Log in je najprej 100 din vrgel v puščico pri Mariji. Potem je rekel: »Tako me je milo pogledala,« in je vrgel še drugi stotak v puščico.

Bil je vrsto let član Sožitja in je bil ponosen na to. Veselo je pričakoval dedka Mraza in je želel, da je tudi njega poklical na oder in se z njim rokoval. Tudi na srečanja Vere in luči je tako

rad prihajal. Svojci so me prosili, naj ne bi vabila pošiljala njemu, temveč njim, ker – pismen, kot je bil, je preveč nestrpno pričakoval srečanja, oni pa so mu povedali le dan pred srečanjem. Če je bilo srečanje v Vipavi, je rad prišel peš, če je le mogel. V Ajdovščino so ga pripeljali dobri sovaščani. Da, tudi v Lurd je poromal z letalom 1991. leta.

Rad je zbiral svete podobice.

Da, za njega veljajo besede, ki jih je Janez Jalen položil v usta duhovniku pri pridigi na dan vseh svetnikov v knjigi Vojarji: »Pravijo, da Slovenci nimamo nobenega drugega svetnika razen svete Eme, za katero ne vemo niti, če je slovensko znala. A imamo svetnike: svetniki so naši očetje in matere, svetniki so naši strici in tete ...«

Nada Kostanjevic

Novici s Slapa

Srečanje starejših krajanov Slapa

Vsako leto v mesecu juniju župnijska Karitas Slap pripravi prijetno srečanje s sv. mašo za naše starejše in onemogle župljane.

Letos smo se srečali 20. 6. 2010 pri sv. maši, ki jo je vodil pater Joško iz Svetega Križa. Skupaj z našim župnikom sta podelila zakrament sv. maziljenja vsem, ki so to želeli. Pevci so mašo popestrili z ubranim petjem.

Obeležili smo tudi 10-letnico delovanja župnijske Karitas Slap, ki jo uspešno vodi Ljubica Ženko. Po maši smo druženje nadaljevali v prostorih šole na prijetnem srečanju.

Starejši se tega srečanja zelo radi udeležijo, zato nam je njihovo zadovoljstvo v vzpodbudo za nadaljnje delo.

Podelitev svetega krsta petim otrokom

27. 6. 2010 bo ostal v prijetnem spominu vsem, ki so prisostvovali podelitvi sv. krsta na Slapu pri Vipavi. Tokrat je naš župnik Franc Kralj krstil pet naših otrok, kar je za našo župnijo velik praznik.

V krščansko občestvo so bili sprejeti Ela, Vita, Žak, Špela in Jure. Naj jih dobri Bog blagoslovi z zdravjem in veseljem.

Karmen Smet Rondič

Iz dežele dežja: *Labas*

Labas! Kaip sekasi? Aš esu puikui! Aš esu iš Slovenijoje, bet dabar aš gyvenu Kaune. Aš studijuoju Vytauto Didžiojo universitete. Kaunas yra gražus ir įdomus.

(Živjo! Kako ste? Jaz sem odlično! Prihajam iz Slovenije, vendar sedaj živim v Kaunasu. Študiram na Univerzi Vytauta Velikega. Kaunas je lep in zanimiv.)

Se morda sprašujete: »Kaj pa je sedaj to? Zakaj je v Vipavskem glasu članek v enem tujem jeziku? Saj to pa nima nič zveze z Vipavo.« Ja, in še prav imate. Sem študentka Filozofske fakultete, Univerze v Ljubljani in za en semester sem na izmenjavi v Kaunasu v Litvi. Gospa Magda Rodman me je nagovorila, da bi lahko napisala članek za Vipavski glas, saj je Litva za Slovence dokaj

nepoznana država, čeprav je polna zanimivih običajev in zgodovine.

Ker sem se želela naučiti litovščine, sem v Kaunas prispela že mesec prej, in sicer konec julija, ko se je začel Intenzivni poletni jezikovni in kulturni tečaj litovščine. V enem mesecu smo osvojili tako osnove jezika kot tudi osnove kulture in zgodovine. Dopoldne smo namreč imeli pouk litovščine, popoldne pa predavanja o kulturi, zgodovini, politiki, umetnosti, literaturi ter si ogledali tudi litovske filme. Ob sobotah pa smo obiskali nekatera najzanimivejša mesta v Litvi ter muzeje. Na jezikovnem tečaju nas je bilo 50 iz 18 držav, vendar nismo bili samo študentje, ampak tudi zaposleni in

starejši. Tako sem imela možnost spoznavati tudi druge kulture in osvajati preproste tuje besede. S prvim septembrom pa se je že začelo študijsko leto, ki so ga odprli s slovesnim sprevedom

v katedralo v starem delu mesta, kjer je škof daroval mašo. Tako namesto da sem v trgovini, pridno študiram, saj profesorji ne delajo razlik med Erasmus študenti in "normalnimi" študenti, zato imam kar veliko dela. Seveda pa najdem čas tudi za zabavo, druženje z Erasmus študenti ter litovskimi študenti in obštudijske dejavnosti, kot je pevski zbor in sodelovanje na raznih prireditvah.

Litva je zelena in modra država. Zakaj? Ker ima ogromno gozdov in obdelovalnih površin in ogromno jezer. Pravijo ji tudi dežela jezer. Litva = Lietuva, izhaja iz besede Lietus, kar pomeni dež. Tukaj je skoraj vsak dan dež in dežnik

Hrib križev v mestu Šiauliai (je v Litvi), na katerem je okrog 50.000 križev z vseh koncev sveta

Litovske narodne noše. Na sliki je litovska družina, ki nam je predstavila litovske narodne pesmi in ples

je že postal moj najboljši prijatelj. Velika je 65000 km², ima pa 3500000 prebivalcev. Glavno mesto je Vilna, ki ima največji stari del mesta v Vzhodni Evropi. Kaunas je drugo največje mesto, ki ima najdaljšo ulico v Vzhodni Evropi in park z najstarejšimi hrasti na svetu, potem je Klaipeda, ki je polna starih hiš, Šiauliai, ki je slaven po Hribu križev. Na njem stoji 50000 križev iz držav širom po svetu, prvič pa je bil omenjen že leta 1831. Lahko mi verjamete, da je pogled res veličasten. Litva je razdeljena na pet regij Dzukija, Aukštaitija, Žemaitija, Suvalkija in Mažoji Lietuva. 90% prebivalcev je

Prikaz peke litovskega kruha. Gospa je oblečena v narodno nošo in pripravlja ržen kruh.

katoliške vere in imajo ogromno cerkva (samo v starem delu Vilne je 40 cerkva, kar pomeni, da je na vsakih 100 metrov ena cerkev). Litva je zelo zanimiva po zgodovini, saj sta si jo Nemčija in Rusija podajali kot žogo. Leta 1918 je bila prvič samostojna, 1940 jo je okupirala Rusija, leto kasneje pa Nemčija. V času 1. svetovne vojne je bilo zgrajenih devet utrd, ki obkrožajo Kaunas. Deveto utrdb, ki je najmanjša (meri 3 hektare) in najmočnejša, so v času 2. svetovne vojne Nemci uporabljali kot zapor za politične zapornike. V njem so v treh letih pobili več kot 50000 Litovcev in več kot 35000 Judov. Najbrž mi ni potrebno posebej poudarjati, da so z zaporniki ravnali strahovito, jih mučili in pobijali kot za šalo. V ta zapor je prišlo iz Francije 874 ljudi in samo 22 jih je preživel. Po tem si lahko predstavljate, kako je bilo. 1942 so Nemci izvedli "Great action", v kateri so v enem dnevu ubili 10000 ljudi. Tako v Kaunasu kot tudi v Vilni sta bila geta za jude. V Vilni je bilo v getu 15000 ljudi. Pred vojno je bila Vilna 80 % judovska (400000 prebivalcev) in so imeli 100 sinagog. Sedaj jih je nekaj manj kot 5000 in imajo samo eno sinagogo. Duhovniki so bili preganjeni, ubiti, v cerkvah so delovale industrije, gledališča, cirkusi, bile so porušene ... Litovščina je bila prepovedana, prav tako vsi državni simboli. Ljudi so pošiljali v taborišča v Sibirijo (17000 žensk, 14000 moških in 15000 otrok). V Litvi so prav tako bila tudi koncentracijska taborišča za Jude, kamor so prihajali iz vse Evrope. V taborišča so bili poslani tudi politični nasprotniki, Rusi, Litovci in Nemci.

Od 1944 do 1990 so bili okupirani od SZ in je tu vladal komunizem. Mladi niso smeli nositi dolgih las, kajti dolgi svetli lasje in kavbojke so pomenile znak upora in revolucije. Vsi so bili nadzorovani, litovščina prepovedana, cerkve in križi vsi porušeni. 1972 je mlad fant Romas Kalanta naredil javni samomor. Šel je v najbolj obljuden park, se polil z bencinom in se zažgal. Medtem ko je gorel, je kričal: »Svoboda za Litvo!« Navdih je dobil na Češkem, kjer je bila izvedena podobna akcija. Oblasti so začele takoj širiti vesti, da je bil narkoman, da ni bil normalen, saj je hotel postati duhovnik ..., vendar je Kalanta postal narodni heroj, mladi pa so se takoj organizirali in šli protestirati na ulice ter zahtevati svobodo za Litvo. To je bil začetek upora in takrat so se začeli opaznejše boriti za svobodo Litve.

1990 so se osamosvojili in 2004 vstopili v Evropsko unijo. Litva ima sedaj samo predsednika, čeprav je čez celotno zgodovino imela kralje oz. vojvode. Najbolj znani je Vytautas Magnus. V času njegovega vladanja je bila Litva največja država v Evropi, saj je obsegala dežele od Baltskega do Črnega morja. Bila je tudi samostojna (konec 14., začetek 15. stoletja). Vytautas je živel na

Udeleženci poletnega kulturnega in jezikovnega tečaja v Kaunasu. Slika je nastala na podelitvi diplom po končanem tečaju

gradu Trakai, kjer je prekrasen grad (v njem je tudi muzej, kjer lahko vidiš sobane Vytautasa, zakladnico, sprejemne dvorane, zapor ..., je tudi zelo velik in odlično urejen).

Kakšno pa je življenje? Litovci so nori na krompir, kislo smetano (dajo si jo povsod in to zelo veliko) in košarko. Košarka je zanje druga religija, saj je košarka več kot le igra. To pa zato, ker so v času SZ le v košarki premagali Ruse. Košarkarji so bili zeleni, SZ pa rdeča in zato je košarka zanje pomenila tudi simbol upora in svobode. Litovske narodne jedi so cepelinai (iz krompirja, polnjeno z mesom), konpuliai, šaltibarščiai (mrzla juha iz rdeče pese), kepta duona (ocvrt kruh), prašičeva ušesa. Poleg tega pa obožujejo tudi krompirjeve palačinke, prekajene ribe, pivo in kruh. Nisem še videla toliko različnih vrst kruha kot tukaj v Litvi. Tipičen litovski kruh je rjav in se imenuje črn kruh. Narejen je iz rži. Včasih je vseboval samo dve sestavini: vodo in rž, danes pa poleg teh dveh še sol, sladkor in še nekaj. Včasih so bili odvisni od tega, kar so predelali, zato tudi kruh ne vsebuje kvasa. To pomeni, da je kruh naravno vzhajal, kar je trajalo en dan. Gospodinje niso smele delati

Sandra (Poljska), jst in Tauno (Estonija) v Talinu na obzidju, ki poteka okrog starega dela mesta

kruha, ko so bile jezne ali žalostne, ker so verjeli, da je kruh živ in da vse posrka vase. Za peko kruha je bila zato pomembna predvsem ljubezen. In da bi to dosegli, so ves čas med delanjem kruha pele ljudske pesmi. Peka kruha je bilo težavno delo in gospodinje so pekly kruh le enkrat na mesec, saj je ta kruh bil ves mesec dober in užiten ter ni splesnel. Kruh so mesile v posebni posodi, ki je narejena iz posebnega lesa, in prazna je težka 14 kg. Polna je težka tam okrog 40 kg. Te posode niso nikoli pomili. Ko je gospodinja končala s peko kruha, je posodo nesla na hladno, kjer je počakala do naslednje peke. Na posodi se je tako nabrala posebna snov, ki je dala kruhu tudi poseben priokus. Kruh se peče pri 300 °C. Delali so velike in debele hlebe, da kruh v peči ni zgorel. Prvi kruh je obvezno imel križ in se je zadnji pojedel. Ko je torej gospodar prinesel na mizo kruh s križem, je to pomenilo za gospodinjino znak, da mora speči nov kruh. Ko je testo bilo narejeno, je gospodinja na veliko lopato (zelo podobno lopati za pice) potresla moko in rože (če je bila slaba letina, lahko da tudi liste od zelja, pšenice ...), kar da kruhu poseben priokus, saj se vtisne v

kruh in je potem sladek. Potem je vrgla kruh v peč – Litovci imajo poseben izraz za dajanje kruha v peč: izstreliti kruh, ker ga gospodinja dobesedno izstrelji noter z močnim sunkom. Je rjave barve, ima poseben vonj (malo po sladkem) in poseben priokus.

Litovski narodni plesi so tudi zelo zanimivi in so nastajali ob raznem delu in pomembnih dogodkih. Plesalce običajno spremlja violina, harmonika in boben, ob posameznih plesih pa tudi drugi različni ljudski instrumenti. Njihove narodne pesmi so skoraj vse žalostne. Zanimivo je dejstvo, da se v Litvi ni vljudno smehljati v javnosti; Litovci se vedno pritožujejo in so zelo resni v javnosti.

Litovščina je zelo zanimiv jezik. Posebno je to, da poved nima nobenega vrstnega reda besed. Pomen povedi razberejo iz sklanjatev. Tako lahko napišeš poved: Hiša stoji na hribu tudi tako: Hribu hiša na stoji. Litovci so zelo ponosni na svoj jezik, zato ne dovolijo nobenih črk, ki jih ni v abecedi. Če pride npr. Američan živeti v Litvo in se njegovo ime začne na W ali pa vsebuje črko w, si bo mogel spremeniti ime, saj mu drugače ne bodo naredili osebne dokumenta. Na televiziji in nasploh vse uradne in javne osebe morajo perfektno govoriti litovščino, saj je prav hobi Litovcev, da sedijo doma pred televizorjem, poslušajo poročila in štejejo napake, ki jih naredi novinar. Vsa kultura, nasploh vse, (tudi umetnost) sloni na jeziku, zato ne pustijo, da bi se kakorkoli spreminjal in posodabljal (kar je zelo zelo težko doseči). Zavedajo se, da če izgubijo jezik, izgubijo identiteto in ga čuvajo kot punčico svojega očesa, prav zato naravnost občudujejo in obožujejo ljudi, ki se učijo litovščine. Litva pa je tudi seksistična država. Poročene ženske imajo drugačne priimke od neporočenih, včasih so poročene ženske nosile rute, neporočene pa trake v laseh, tudi beseda starši izhaja iz množinske oblike za očeta. Oče je tevis, očetje so tevie, torej so starši tevie. Da razjasnim

priimke: v Litvi uporabljajo za produkte, ki so narejeni iz hrane, končnico -iene. Torej jagodna marmelada pomeni, da je narejena iz jagod. In poročene ženske imajo ravno isto končnico; ko se poročijo, dobijo priimek od moža, vendar s končnico -iene, kar pomeni, da je narejena iz moža. Tako se že iz priimka vidi, ali je ženska poročena ali ne, saj se priimki neporočenih žensk končajo s končnico -iute (mož: Ruzas, žena: Ruziene, hčerka: Ruziute).

Za konec pa le še nekaj. Litovci spreminjajo tudi osebna imena tujih oseb, mest in držav. Lahko poskušate ugotoviti, katera država/oseba se skriva za litovsko spremembo imena: Džordžas Bušas, Bilas Geistsas, Andželina Džoli, Albertas Ejnštenas, Vokietija, Kinija, Prancuzija, Vengrija.

Meta Žgur

ISKRICE

V mladosti je človek ljubezni poln, v starosti pa je ljubezni potreben. (J. Gotthelf)

Slaba navada, da pogosto zagrešimo majhne krivice stori, da počasi izgubljam čut za poštenost. (T. Špidlik)

Kdor zjutraj spi, prespi najlepši čas življenja. Pojdi pravočasno spat, da boš jutri lahko prijazen. (P. Bosmans)

Veliko se je treba učiti, če hočeš spoznati, kako malo veš. (M. Montaigne)

Če smo se pre naglili, obžalujmo takoj svoje napake in jih popravimo, saj sveže rane najlažje zdravimo (A.M. Slomšek)

Najčistejše veselje v starosti je, da se veselimo uspeha tistih, ki so zasedli naša mesta. (P. Richaud)

Sveta dolžnost je skrbeti, da si ohranimo svojo narodnost in svoj jezik. Nobena tozemska oblast nima pravice poseči po tem našem zakladu, če ga sami ne zametavamo. (I. Trinko)

Človek je bog, kadar sanja, berač pa, kadar razmišlja. (F. Hoederlin)

Vsak zaveden človek spoštuje in ljubi svoj jezik in ga je, če je v nevarnosti, pripravljen braniti. (F. Vodnik)

Govoriti, da potrebujemo dobre stvari in dobre ljudi, a ne dobrote, se pravi, potrebovati sončne žarke brez sonca. (A. Trstenjak)

Strpnost ni v tem, da z drugim delim njegovo mnenje, ampak le v tem, da mu priznavam pravico do drugačnega mnenja. (V. E. Frankl)

Bodi obziren do ljudi, ravnaj z njim nežno, kajti ljudje so krhki. Ponudi jim kruha svoje dobrote. Bodi jim pribežališče, pristan, oaza... (P. Bosmans)

Ne smelo bi biti žalostnih ljudi. Vsi se moramo veseliti preprostih darov, ki se nam darujejo vsak dan vsem. (E. Cevc)

* * *

V jutranji rosi se lesketa jesnsko sonce.

Trka na polkna in duri naših src in budi spomine...

*Zvabi nas pod krošnjo stare lipe, ki ji zob časa ne prizanaša,
a je še vedno mogočna. Še vedno dovolj pri močeh, da daje zavetje;
dovolj visoka, da se povzpeta na njo lahko razgledaš in zazreš v obzorje;
dovolj prežeta z izkušnjami, da ji neurja ne izruvajo korenin,
in z varnim zavetjem pod krošnjo, kjer se lahko ugnezdiijo ptice.*

Klobase in pečenice

Vipavci vse prehitro pozabljamo našo niti ne tako daljno preteklost. Mnogo jih je tako pozabilo, da smo imeli nekoč v Vipavi klavnico. Skoraj vsi pa so pozabili, da so v njej izdelovali tudi znane in zelo dobre vipavske pečenice! V pogovorih sem opazil, da mnogi ne ločijo več klobas od pečenic. Zbral sem nekaj receptov enih in drugih, na koncu pa še sestavine za vipavske pečenice. Kot boste sami opazili, se v pečenice doda na prvem mestu peteršilj, limonino lupino, muškatni orešček in v mleku ali vodi namočene žemlje, v vipavskih pa še sveže jajce. Pečenice so za takojšnjo uporabo, klobase pa lahko dimimo in nato sušimo.

Jurij Premrl

Recepti

KLOBASE I

Sesekljaj 6 kg ohlajenega prašičjega mesa, potrosi nanj 17–18 dkg soli, 1 dkg stolčenega popra, če hočeš tudi 1/2 dkg solitra, ter precedi na meso zajemalko mrzle vode, v kateri si namakala velik, olupljen in drobno zrezan česen. Vse z rokami prav dobro zmešaj, potem natlači meso v tenka svinjska čreva, napravi klobase ter jih daj v dim. Ako hočeš imeti klobase samo na pol prekajene, jih pusti v dimu 2–4 dni; ako pa jih misliš shraniti za poletje, jih pusti v dimu 6–8 dni. Ko vzameš klobase iz dima, jih obesi na zračen, a ne vroč prostor. Kadar klobase rabiš, jih kuhaj v zavreli vodi 20–30 minut. Mesene klobase postavi z na-strganim hrenom, gorčico, kislim ali sladkim zeljem ali kislo repo na mizo. Če hočeš dati klobase v mast, jih pusti v dimu samo 2 dni, 2 dni jih pa obesi na zrak. Nato klobase dobro obrisi in jih položi v posodo, kjer je za 2 prsta masti ali zaseke; ko si zložila klobase drugo poleg druge, dodaj mrzle masti, tako da so klobase pokrite, ter delaj tako naprej. Vsakokrat, ko delaš novo vrsto, dobro potlači, da ne ostane med mastjo nič praznega prostora. Posodo hrani na hladnem. - Tudi sveže klobase daš lahko na enak način v mast. Sveže mesene klobase kuhaš in pečeš kot pečenice.

KLOBASE II

5 kg ohlajenega svinjskega mesa zmeljemo na strojček. Če je premalo mastno, dodamo tudi malo trde slanine s hrbta. Na kg mesa damo dva in pol do tri dkg soli, tolčen poper, žličko sladkorja, na vsak kg za noževico konico solitra in zajemalko vode, v kateri se je namakal tolčen česen. Vse skupaj dobro mesimo in ko postane vlaknasto, postavimo čez noč na hladno. Drugi dan spet premesimo in z maso napolnimo tanka svinjska čreva. Klobase zašpilimo, jih pustimo spet en dan na hladnem, nato pa jih v hladnem dimu nekaj dni prekajujemo. Čez nekaj dni so klobase že uporabne, vendar primerne samo za kuhanje. Tako klobaso kuhamo 15–20 minut. Če pa klobase še naprej prekajujemo in jih potem še kak teden sušimo na prepihu, lahko jemo tudi surove. Ponekod je navada, da klobase vložijo v zaseko ali pa na hitro prekajene v krušni peči na pol spečejo, zalijejo z mastjo in jih tako hranijo. - H kuhani kranjski klobasi serviramo nariban hren ali gorčico, k sušeni pa samo nastrgan hren. Sveže kranjske klobase lahko tudi pečemo, podobno kot pečenice.

KLOBASE III

Najboljše meso za klobase je stegno in pleče, uporabljamo pa tudi druge kose. Vzamemo dve tretjini pusiega in eno tretjino mastnega mesa. Na vsak kg računamo 3 dkg soli, 1 g solitra (če je solitra preveč, so klobase trde in suhe), 1 g ne preveč na drobno stolčenega popra, česna po želji, pičla osminka litra vode. Meso zrežemo na manjše koščke. Ponekod zrežejo mastno meso z roko, pusto pa zmeljejo. Zmleto meso potresemo s soljo, poprom in solitrom, mu prilijemo precejeno vodo, v kateri se je namakal strt česen. Tako pripravljeno meso gnetemo do ene ure, nato ga stlačimo v očiščena čreva. Klobase zašpilimo, jih pustimo dva dni na zraku, nato jih obesimo za dva do tri dni v hladnem dimu. Meso od starih živali potrebuje malo več vode. Ako hočemo klobase dolgo hraniti in uživati surove, vzamemo več slanine in manj vode. S to gmoto čreva tesno natlačimo in pustimo klobase štiri do pet dni v hladnem dimu. Na Štajerskom primešajo česnovi vodi malo stolčene kumine. Ako mislimo klobase takoj uporabiti, zvišamo lahko količino vode na tri šestnajstinke litra na kg mesa in jih pustimo le dva dni v dimu. Take klobase so zelo sočne.

PEČENICE I

Poraba: 2 kg svinine, 4-5 dkg soli, malo limonove lupinice, zeleni peteršilj, žlička popra, malo muškatnega oreščka, kozarec vode in tanka čreva.

Izdelava: Meso drobno zmeljemo, če ni dovolj mastno, mu dodamo še košček slanine, posolimo, dodamo popra, limonovo lupinico, zelenega peteršilja, prilijemo kozarec vode in dobro premesimo. Z maso napolnimo tanka čreva in jih v enakih presledkih zavrtimo, tako da dobimo par. Muškatni orešček lahko tudi opustimo, namesto njega pa damo malo sesekljane kumine. Če pa ne uporabimo niti muškata niti kumine, dodamo masi nekaj strokov strtega česna.

PEČENICE II

Poraba: 2 kg svinine, 1 kg teletine, 6-7 dkg soli, nekaj strokov česna, tolčen poper, zeleni peteršilj in muškat ali kumina in tanka čreva.

Izdelava: Meso drobno zmeljemo, posolimo, popramo, dodamo še druge začimbe, prilijemo kozarec vode ali vina in mesimo, da je vlaknasto. Z maso polnimo tanka čreva in jih v enakih presledkih zasučemo, da dobimo par, nato pa odrežemo.

Kako pečemo pečenice

Po navadi pečenice najprej pokuhamo in šele nato pečemo.

Še bolje pa je, če jih pečemo takole: v kozico položimo nekaj pečenic, dodamo žlico masti in nekaj žlic vode. Nato kozico postavimo na vročo ploščo in pokrijemo. Pečenice se najprej dušijo, ko se voda izsuši, pa se začnejo peči. Zato jih pozneje tudi odkrijemo. Zapečemo jih na obeh straneh, ostati pa morajo še sočne. Prednost tega načina: sok, ki ga je pečenica pustila, se je strdil in se zapekel na površini.

Pečenice ponudimo s kislim zeljem ali s kisló repo, zalijemo pa jih lahko tudi z mastjo in jih tako za nekaj časa shranimo.

PEČENICE III

Sveže svinjsko meso z vratu ali plečeta zrežemo v zrezke, ki jih potolčemo in z dodatkom slanine zmeljemo. Na kg pustega mesa vzamemo približno 20 dkg mastnega ter 3/16 l vode. Gmota naj stoji nekaj ur, nato ji dodamo sol, poper, drobno sesekljano limonino lupino in zelen peteršilj ter vse temeljito premešamo. S tem nadevom natlačimo ovčja čreva, toda ne prepolno, ter naredimo klobase. Kadar delamo pečenice za takojšnjo uporabo, primešamo na vsak kg mesa po eno v mleku namočeno, ožeto in pretlačeno žemljo ali 5 dkg kruha, zato pa damo nekoliko manj vode. Tako pripravljene pečenice so lepo bele in sočne.

PEČENICE IV

Zmelji ali sesekljaj 1 kg svežega prašičjega mesa; če je meso pusto, mu prideni 5-8 dkg drobno sesekljane slanine. Nato prideni 1,5 dkg soli, nekoliko drobno zrezane limonine lupine, žličico drobno zrezanega zelenega peteršilja in velik ščep popra, prilij 1/16 l mrzle vode in vse dobro premešaj. Napolni s tem dobro oprana tenka prašičja čreva, napravi enakomerne klobasice in jih zasuči na koncu in v sredi, da napraviš par. Pečenice deni v kožo, jih polij z zajemalko vroče vode in pusti, da prevro, nakar jim prideni žlico masti in jih rumenkasto zapeci. Ako hočeš, prideni med meso 5 dkg belega, v vodi napojenega in ožetega kruha in ščep majaronovih plev.

VIPAJSKE PEČENICE

1 kg svinjskega mesa, 1 jajce, 1 ščepec peteršilja, 1,8 dkg soli, 2 gr popra, 1 žemlja namočena v vodi in malo muškatnega oreška.

ZA RAZVEDRILO

KRIŽANKA

VIPAVSKA TRGATEV 2010

	SESTAVIL VLADIMIR ANŽEL	ORGANIZATOR VIPAVSKE TRGATVE 2010	TUJE MOŠKO IME, ALOJZ		LJUDMILA FERJANČIČ	GRŠKI OTOK V KIKLADIH	OTOŽEN TONOVSKI NAČIN	MESO NA TREBUHU GOVEDA ALI PRAŠICA	ANTON MIKUŽ	GLASBENA SKUPINA, KI JE NASTOPILA NA NEDELJSKEM VEČERU VIPAVSKE TRGATVE, ANSAMBL ...	OZNAKA ZA NEZNANCA
	POVRŠINA PO KATERI HODIMO			TKIVNA TEKOČINA V ORGANIZMU						KRATICA ZA NARAVNI LOGARITEM	
	DARILO									PREDSTAVA OB KONCU VIPAV TRGATVE	
DVOJINA				GLAS. SKUPINA NA VIPAVSKI TRGATVI							
				LUCIJA NABERGOJ							
SLOVENSKI JAZZOVSKI GLASBENIK, ANDREJ					VELIKA ŽELJA				GUSTAV JUNG		OKRAJŠANO SRBSKO MOŠKO IME, ALEKSANDER
					ZRAK (LATINSKO)				NAŠA CELINA (ANGLEŠKO)		
DEBELJENI DEL DEBLA NAD PANJEM						DOMAČA GLASBENA SKUPINA NA VIPAVSKI TRGATVI	JAVNA KUHNJA				
							GLAS. SKUPINA NA VIPAVSKI TRGATVI				
	KRATICA NEKO JUGOSLAVIJE, KRALJEVINA			GRŠKA ČRKA					MATERIN BRAT (STARINSKO)		
	ANICA FERJANČIČ			RAZLIČNA SAMO- GLASNIKA							
VZDEVEK SLOV. SKLADA- TELJA SOSSA			PERZIJA						VELIKO REŠETO Z REDKO MREŽO		
			STANISLAVA VRČON								
LETOVIŠKI KRAJ OB SLOVENS. MORJU					MATJAŽ TROŠT				STARA MAMA, NONA (REDKO)		NASPROTJE SVETLOBE
					... RADOŠTI						
DROBNA ŠKODLJIVA ŽIVAL, MEHKEGA TELES				TRGOVINA S TEHNIČNIM BLAGOM: TUDI PAS PRI KIMONU					ROKA S SIRČENIMI PRSTI		
ITALIJANSKI NAFTNI KONCERN			JAPONSKO RIŽEVO ŽGANJE	DUET				IME NEKO NORV. SMUČ SKAARDALA			
				TOMAŽ ŠALAMUN				ALEŠ KODELJA			
GRŠKA ČRKA		STAREJŠA ŽENSKA							IME SLOVENS. SLIKARJA JUSTINA	KEMPSKI ZNAK ZA AMERICIJO	
		ORNA ZEMLJA								UČENEC APOSTOLA PAVLA	
HRAST Z ZIM- ZELENIMI LISTI, ČRNIKA					ŽENSKA, KI SE STROGO ODREKA UŽITKOM						
ZMES PLINOV, KI GA DIHAMO				AVTO- MOBILSKA OZNAKA REKE	SREDINA MAŠILA			SVETOPIŠ. ŽENA			
								ULITA KOVINSKA KLADA			
ŠVIČARSKI MATE- MATIK, LEONHARD					JEZIKOVNA POSEBNOST, DIALEKT					ZABAVNA GLASBA 20. STOLETJA	OSEBNI ZAIMEK
					PETER KORADIN						
MAJDA ŠRAML		BIVALIŠČE UMRLIH	IVAN PRINCES			ZAČETEK ANTENE			MAKEDON- SKO KOLO		
			TRANSAKCIJSKI RAČUN			JADRANSKI OTOK			SONJA ŽGUR		
	KRATICA RAZSTRELIVA			GLAS. SKUPINA NA VIPAVSKI TRGATVI							
	KSENJA LAVRENČIČ			KEM. ZNAK ZA KOBALT							
KREMEN (REDKO)					GEO- METRUSKO TELO						
NA VIPAVSKI TRGATVI JE GLASBO VRTEL DJ					SVETO- PISEMSKO MOŠKO IME				JOŽE KALC		

REŠITEV iz 93. št. VG:

VODORAVNO: Kanal, anali, cinik, PVC, so, vrč, Ulrik, škodela, detajl, Erevan, sin, vrt, četa, SNL, motovilo, pajčevina, JVV, asana, Ninučka, KK, NBA, skat, NU, Edi, mati, oporečnica, PA, Timor, era, pin, Anit, Pta, lot, Rašica, Marani, **Katja Bucik**, prerod, RV, raketarka, IS, Antar.

NAVPIČNO: ud, Spa, notar, **plesna skupina Vrtiljak**, Omiš, cian, čn, erotik, Kac, KJ, meander, Capri, anis, Lvov, bič, Patras, Nanos, rtina, net, jek, ali, ketoni, Miramare, likvor, Van, Aca, abota, **Rdeči**, usta, Rudan, **čevljevski**, plac, rt, latovka, pionirka, Ana, vat, antikvar.

PRISPEVKI ZA VIPAVSKI GLAS OD 1.7.2010 DO 30.9.2010

Blažič Marjanca	Švedska	50 €
Clemenž Majda	Ljubljana	10 €
Durn Julka	Gradišče	20 €
Furlan Ana	Francija	20 €
Gomizelj Magda	Šempeter	15 €
Kobal Ivan	Stara Loka	30 €
Koren Anica	Francija	25 €
Kosmač Florijana	Ajdovščina	20 €
Kostanjevič Andrej	Kanada	50 €
Krečič Mirjam	Slap	10 €
Lavrenčič Miro	Ljubljana	20 €
Mahnič Štefka	Brestovica pri Povirju	30 €
Makuc Dorica	Nova Gorica	20 €
Malik Tilka	Gradišče	10 €
Peljhan Alojz	Vojkova 7	10 €
Petrič Vida	Gradišče	20 €
Praček Marija	Gradnikove br. 1	10 €
Premrn Cilka	Gregorčičeva 1	40 €
Prokopovič Marta	Ljubljana	10 €
Rehar Bernard	Francija	50 €
Rosa Jurij	Poreče	50 €
Sfiligoj Minka	Gorica	20 €
Štekar Marija	Slap	10 €
Torkar Štefaniya	Francija	25 €
Trošt Zora	Podraga	20 €
Vidmar Frančiška	Vinarska 2	15 €
Vodopivec Nada	Ajdovščina	10 €
Žvanut Vanda	Ajdovščina	20 €

Skupaj		640 €

Vsem se najlepše zahvaljujemo!

Svoje prispevke lahko nakažete tudi na TRR KS Vipava 01336-6450860755 s pripisom ZA VIPAVSKI GLAS.

VIPAVSKI GLAS - glasilo KRAJEVNE SKUPNOSTI VIPAVA
OKTOBER 2010
740 izvodov

Uredniški odbor:

Gizela Furlan – urednica, Magda Rodman, Vladimir Anžel, Milan Poljšak in Polona Puc – lektorica

Pisne prispevke lahko pošljete na e-naslov: vipavski.glas@gmail.com

VSEBINA

Iz naše preteklosti

Iz zgodovine pisarniške slovenščine v 1. polovici 18. stoletja	stran 1
Dan spomina na žrtve totalitarnih režimov	stran 4
Na Jožefovo leta 1945	stran 8
Stanislav Žgur	stran 9
Tone Mlakar – predstavitev avtorja	stran 15
Zbogom, orožje	stran 16

Iz naše občine

Gradnja kanalizacije po Vojkovi ulici	stran 22
---	----------

Iz naše KS

Iz dela KS	stran 23
------------------	----------

Vipavska tragatev 2010

Kmet govori Bogu: »Moj plug oral je tvoja polja...«	stran 24
Razstava grozdja v Vrhpolju	stran 25
Bala vipavske neveste	stran 27
Balinarski turnir Vipavska trgatev	stran 30
Benčinova Lentka	stran 30

Iz ustanov in društev

Iz ŠGV	stran 31
--------------	----------

Iz OŠ	stran 34
-------------	----------

Iz CIRIUS-a	stran 35
-------------------	----------

Iz otroškega vrta	stran 36
-------------------------	----------

Iz društev

Trije počitniški meseci v društvu Razmetano podstrešje	stran 39
Uspešen zaključek sezone KZ Ipavske	stran 40
Ipavska v Srbiji	stran 40
Mešani pevski zbor iz ZDA v gosteh pri Vipavskih tamburaših	stran 42
Za velik del slovenskega balinarskega uspeha je zaslužen tudi Anže Petrič	stran 42

Za dom in družino

Moji spomini na Alfonza Ježa	stran 44
Kaj se dogaja na Slapu	stran 44
Iz dežele dežja Labas	stran 45
Iskrice	stran 48

Klobase in pečenice	stran 49
---------------------------	----------

Za razvedrilo

Križanka	stran 51
----------------	----------

Ajdovščina

SP-dom 0

VIPAUSKI

2010

352.9(497.4 Vipava)

0130584,94

COBISS c